

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наше слово

Місячник Союзу українців Румунії. XXIII рік видання. № 230, серпень, 2013

*І чужому навчайтесь,
У свого не учуйтеся...*

М. Шевченка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор - Ірина Мойсей
Редактор - Іван Ребошапка
Секретар редакції - Михайло Трайста

Редколегія:

Іван Арделян, Іван Кідещук,
Іван Ковач, Микола Корнищан
Микола Корсюк, Михайло Михайлюк,
Юрій Павліш, Віргілій Ріцько

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони/Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;
E-mail: redactia.nasholos@gmail.com

Друкарня «S.C. SMART ORGANIZATION S.R.L.»,
Бухарест, Румунія
Redacția:
Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București România

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати і редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

- ❖ **«Сміються, плачуть солов'ї...»**
Василь Симоненко:
«Україно! Ти для мене диво!»
- ❖ **Україніка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (VIII)**
- ❖ **Іван Ребошапка: «Всесвіт усного і писаного слова» або Глибиль народної та авторської мудрості**
- ❖ **Міфологічні птахи: Жар-птиця і Пасеря Меястре**
- ❖ **Перлини всесвітньої літератури**
Батько італійської літератури II
- ❖ **Незлим тихим словом**
З живої криниці
- ❖ **Мільйонер (Оповідання)**
- ❖ **Дунавецька Січ**
- ❖ **Небилиці з дідусевої скарбниці:**
Лісорубські пригоди
- ❖ **Опришок Павлик (Легенда)**
- ❖ **Дитячі сторінки**
- ❖ **Сторінки гумору**

ВІТАННЯ ЗАКОРДОННОМУ УКРАЇНСТВУ З НАГОДИ ДНЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ ВІД МІНІСТРА ЗАКОРДОННИХ СПРАВ УКРАЇНИ Л. О. КОЖАРИ

Шановні співвітчизники!

Дорогі друзі,

Сердечно вітаю вас із 22-ю річницею Незалежності України!

24 серпня 1991 року здійснилася мрія багатьох поколінь українців мати вільну і незалежну державу. Ця дата назавжди увійшла в історію України, започаткувала нову епоху в житті її народу.

Протягом часу, що минув, перед Україною поставали численні виклики у сфері державотворення. Досвід їх успішного подолання, досвід докорінних реформ, досвід побудови сучасної демократичної держави та гармонійного, толерантного суспільства зробив народ України сильнішим, мудрішим та впевненішим у собі.

Фундамент нашої державності міцно тримається, утому числі, на камені, закладеному українською закордонною громадою.

В Україні високо цінують ваш непересічний внесок у зміцнення зв'язків держави з навколишнім світом, у збереження й розвиток національної культури, української мови та духовного світу українців.

Гарантія сили та впливу закордонного українства – у нерозривності зв'язку з рідною землею, з країною, що дала багатьом із вас дорогу в життя. Міністерство закордонних справ України в міру наявних ресурсів надаватиме вам у цьому належне сприяння.

Від щирого серця зичу вам міцного здоров'я, родинного благополуччя та щедрої долі. Нехай Господь Бог оберігає вас та надихає на добрі справи в ім'я України.

Зі святом вас!

Леонід КОЖАРА

ДО ДНЯ

НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

На витоптаній ордами землі
І скропленій кривавими сльозами,
На стомленім чорнобильським крилі
Хтось волю сіяв словом і ділами.
Хтось волю сіяв... Крок... За кроком – крок...
А сіяв там, де вже й дерева лисі,
І це був шлях з землі аж до зірок,
Була надія на життя і... листя.
Хтось волю сіяв в камені й піску,
Чи то з любові, а чи, може, з дуру,
І Бог почув молитву непросту,
Благословив ту непохитну віру.
Важким був схід. Довкола аж гуло,
Довкола все, здавалося б, палало,
Але зійшло! Ні, швидше проросло,

Оте насіння паростком буяло.
І це був ранок... Потім була й ніч...
І були дні веселі й непомітні,
Та разом йшли вже поруч пліч-о-пліч
Щось незвичайне й мрії заповітні.
Та разом йшли і цінували мить,
І мить старались гідно пережити,
І вчилися по-щирості любити,
І вчилися тільки правду говорити.
А було все: морози і дощі,
І були спеки і холодні ночі,
Вони ж усе робили від душі,
Лиш від душі, а не на людські очі.
Вони цей скарб, як долю, берегли
І паросток віддячив їм плодами,
Глянь, Україно, це ж твої сини
Дитячу вірність пронесли віками!

Наталя ПЕТРІВ

«Сміються, плачуть солов'ї...»

Іван КОВАЧ

ВАСИЛЬ СИМОНЕНКО: «УКРАЇНО! ТИ ДЛЯ МЕНЕ ДИВО!»

*«Ти знаєш, що ти – людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні»...*

Сам Василь Симоненко сказав, починаючи писати, коли навчався на факультеті журналістики Київського інституту, що його збентежила насамперед поезія Омара Хайяма: «Для чого світу ти? Ніщо ти перед ним./ Існуєш ти чи ні – примара все і дим./ Безодні з двох боків буття твого зіяють. / А поміж ними – ти ніщо у світі цім».

Невже? Адже, як писав Боденштедт, «Життя це позика, а не подарунок».

Сповнюються 50 років від смерті Василя Симоненка, уродженця села Біївці Лубенського району з Полтавщини. Селянський син, який любив і поважав труд та односельчан, знав, що таке праця. Любив матір свою, неначе Богородицю. Середня школа – золота медаль! Ще в ранній школі писав віршики. Тому діти назвали його «поетом».

Послідувала співпраця із «Молоддю Черкащини», «Черкаською правдою», «Робітничою газетою», університетською багатотиражкою, визнаючи себе учасником її літстудії.

Василь Симоненко був критикознавцем, знав себе шанувати як глибокодумним, іноді навіть і на шкоду партійних бюрократів, за що його ганили як ворога народу.

Перша збірка поета – «Тиша і грім» (1962 р.), яка здобула окрему славу в Україні, яку він у вірші синівськи, любовно проголосив: «Україно! Ти для мене диво!»

Клуб творчої молоді з 1960 року збирав чи-

сленних письменників, серед них Аллу Горську, Ліну Костенко, Івана Драча, Івана Світличного, Василя Стуса, Миколу Вінграновського, Євгена Сверстюка та багатьох інших. Вони, і В. Симоненко, «відвідували» Україну на літературних вечорах (і диспутовали), читали на творчих вечорах свої вірші.

В. Симоненко бував у пошуках місць поховань масових жертв сталінських репресій, щоб їх перетворити на місця скорботи і національної пам'яті...

...І залізничний вокзал в Черкасах: між буфетницею і Симоненком виникла суперечка, бо вона відмовилась продати йому пачку цигарок. Прийшли міліціонери і забажали від Симоненка документи. Він пред'явив посвідчення від редакції. Потім були побої в міліції. Жорстокі... Через рік, 1963 року, він помер.

Після смерті його було нагороджено (в 1995 році) Національною премією ім. Тараса Шевченка.

Теж після його кончини Василю Симоненку були видані такі його відомі нам і всьому українському світові книги: «Земне тяжіння» (1964), «Поезії» (1966), «Лебеді материнства» (1981), «Поезії» (1985), казка «Цар Плаксіє та Лоскотон» (1963), «Подорож у країну Навпаки» (1964), збірка новел «Вино з троянд» (1965), «Півні на рушниках» (1992).

Видатний поет помер у Черкасах (офіційно – від раку). Тут і похований...

Земне українське тяжіння Василя Симоненка – до 50-річчя від його «присудженої» кончини...

Пропонуємо до уваги читачів низку поезій Василя Симоненка.

«Сміються, плачуть солов'ї...»

Василь СИМОНЕНКО

«ТИ ЗНАЄШ, ЩО ТИ – ЛЮДИНА?..»

Ти знаєш, що ти – людина?
Ти знаєш про це чи ні?
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні.

Більше тебе не буде.
Завтра на цій землі
Інші ходитимуть люди,
Інші кохатимуть люди –
Добрі, ласкаві й злі.

Сьогодні усе для тебе –
Озера, гаї, степи.
І жити спішити треба,
Кохати спішити треба –
Гляди ж не проспи!

Бо ти на землі – людина,
І хочеш того чи ні –
Усмішка твоя – єдина,
Мука твоя – єдина,
Очі твої – одні.

«ТИ НЕ МОЖЕШ МЕНЕ ПОКАРАТИ...»

Ти не можеш мене покарати
Блискавками з-під милих брів,
Бо тебе я навіки втратив
Ще до того, як вперше стрів.

Ти не можеш мене любити,
Ненавидіть не можеш теж –
Ти прийдеш, як гаряче літо,
Тільки грозами обпечеш.

Через теплі зелені трави
Поведе тебе в далеч путь.
Та за мною лишилось право
До кінця тобі вірним бути.

Дні і ночі думать про тебе,
Виглядати тебе щомить –

Лиш для цього, їй-богу, треба,
Тричі треба на світі жити!

«БУДУ ТЕБЕ ЖДАТИ ТАМ, ДЕ ВИШНЯ БІЛА...»

Буду тебе ждати там, де вишня біла
Виглядає з саду тихо і несміло.

Де, здається, спокій і нема нікого,
Тільки завмирає, журиться дорога.

Може, ти не прийдеш, гарна й кароока,
Буде мене пестить нічка одинока,

Буде мене тішить, лагідна та любя,
Цілувать у щоки, розвівати чуба.

Може, ти не прийдеш, лаяти не стану,
Буду сам гуляти з вечора до рану.

Бо й признатись щиро: не тебе я жду,
Жду свого кохання в білому саду.

КРАПЛЯ В МОРІ

На світі законів немало,
Я нагадаю один:
Щоб море не висихало,
Потрібно багато краплин.

Але в штормову годину,
Як море бурунить гнів,
Потрібна зайва краплина,
Щоб вийшло воно з берегів.

ЛЕСЯ УКРАЇНКА

Десь вітер грає на віолончелі,
Морозні пальці приклада до скла,
І ти одна в зажуреній оселі
Замріяно схилилась до стола.

Мов раб німий на араратській скелі,
Карбує написи про подвиги царя,
Ти на папері почуттів моря
Переливаєш в строфи невеселі.

Ти – хвора дівчина – серед глухої ночі
Врізаєш в вічність огненні, пророчі
Слова з прийдешніх сонячних віків,

Щоб ті слова хитали чорні трони,
Щоб їх несли з собою легіони
Нових, непереможних Спартаків.

«Я В СВІТ ПРИЙШОВ НЕ ТІЛЬКИ ПИТИ Й ЇСТИ...»

Я в світ прийшов не тільки пити й їсти,
Скалити зуби до дурних дівчат
Та любитись зоряним намистом
Під мариновані мелодії кантат.

З сім'ї селянської до грубості простої
В життя дороги стеляться мені...
Я хочу пити сонячні настої,
Пізнати до краю радощі земні!

І на стежках, порослих будяками,
Що обминали зморені діди,
Я залишу мужицькими ногами
Хай не глибокі, та чіткі сліди.

«ДРЕВНІЙ, ОБІКРАДЕНИЙ НАРОДЕ!..»

Древній, обікрадений народе!
Над тобою прошумів розбій,
Та кати не вкрали твою вроду,
Не всушили дужий мозок твій.

Нові покоління, як обнова,
В лоні сповиваються твоїм.
І дідівська гордовита мова
Служить вірно і слухняно їм.

Пристрасним, орлино-мудрим зором
Дивився у всесвіт з-під повік...
Виродки – підтвердження суворе,
Що живеш і житимеш повік!

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ІЗ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (VIII)

– ПОПЕРЕДНИКИ –

(Продовження з № 229)

З-поміж усіх досі представлених у цій рубриці, зразковим і майже справжнім попередником перш за все українки Бухарестського університету (розуміється, включно і румунської українки взагалі) є професор Ясського університету ім. Олександра І. Кузи Петру Караман (1898-1980), бо, на відміну від решти румунських вчених, університетських викладачів і ін., які безпосередньо чи принагідно цікавилися тільки науково-дослідницькими україністичними (українсько-слов'янсько-румунськими і ін.) питаннями, його діяльність охоплювала і її педагогічно-викладацьку університетську складову. А майже справжнім попередником нашої українки можна вважати Карамана тому, що у своїй університетській програмі він не увів і викладання практичного курсу української мови (як це зробив для російської, наприклад), а передбачив тільки викладання ряду україністичних курсів. Така викладацька платформа зрозуміла для періоду до Другої світової війни. На тодішніх факультетах словесності чи словесності і філософії (Facultatea de Litere și Filosofie) традиційно добре репрезентованими, окрім румунської філології, були відділення англійської, французької, італійської мов. На цих факультетах (у Яссах, Бухаресті, Клужі-Напоці) викладалась як окремий предмет, корисний румунській філології, старослов'янська мова. А окремих відділень для вивчення слов'янських мов (як це заведено було Реформою румунської освіти з 1948 р.) не існувало. Як своєрідні лекторати, малою мірою де-не-де викладались російська і польська мови. Отож, передбачені Караманом у своїй цікавій і надто широкий для однієї людини програмі українські курси (але і російські, польські, болгарські і ін.) мали можливість відвідувати за власним бажанням студенти інших спеціальностей, дані курси викладаються румунською мовою.

Крім наданої спеціальної уваги російській мові, яка йому й іншим обізнаним з нею імпонувала (наскільки він знав її нам не відомо, але, напевно, добре володів нею, його асистентом будучи філолог-русист Закордонець, який після війни завідував кафедрою російської мови Ясського університету), «затінуючи» у великій мірі українську (загальновідомі чергові її заборони та друкування нею, крім художньої літератури, наукових й інших праць), Караман, можливо, не осмілювався подумати про викладання практичного курсу української мови, бо, здається, не оволодів її аж до такого виду викладацької діяльності. Він добре засвоїв польську мову. Коли після вступного екзамену в докторат десь біля 40 років

тому Бухарестський університет направив мене на одномісячне перебування до Ясського університету (був такий «панський», тобто дуже корисний тоді звичай), я зрадів, бо це була чудова нагода проконсультуватися з Караманом, автором знаменитої польськомовної праці, у зв'язку з темою моєї дисертації, і, знайомлячись з ним, привітався по-румунському, злегка добавивши, що я з кафедри славистики Бухарестського університету. Караман фактично «розцівів» і весело спитав мене: «Rap tobi ro polsku?». «Ні, – відповів я, – по-українськи». – «То прошу до хати!» – уже зовсім по-дружньому (по польсько-українському) промовив він і провів мене до своєї господи, в якій ми довго-довго (десь годин з 7-8, вже аж потемнілося надворі) розмовляли про різні аспекти дослідження народної обрядовості й обрядової поезії і про багато дечого іншого. Наукова розмова з Караманом була для мене дуже корисною. З неї я дізнався дуже багато і про драматичні моменти дослідницького і життєвого його шляху, безпомилково, гадаю, спізнав його характер. Караман був надто категоричним у своїх переконаннях і помислах, які виражав безпардонно навіть і тоді, коли вони стосувалися його ж співрозмовника, недаремно ж у Ясській міській бібліотеці ім. Міхая Емінеску (зразково, майже як на Заході тоді організованій) працівники назвали його «африканським левом», який позичав книжки цілим кошиком, через місяць повертав їх прочитаними і позичав інші книжки). Кілька «львів'яних» відповідей подав він і мені. На запитання (доручене мені моїм науковим керівником у доктораті професором Міхаєм Поп-ом), чи не погоджується він на переклад його знаменитої докторської праці «Obrzęd koledowania u Słowian i u Rumunów» (захищеної у Краківському університеті 1929 р. і там же надрукованої 1933 р.), Караман відповів: «Ні в якому разі! Бо перекладуть погано. Я б її знову написав». На моє несміле зізнання, що прочитав його «Obrzęd...» (дійсно, я «просидів» на ньому у Яссах тиждень, сконспектував десь на 40 сторінок і аж потім явився на зустріч) і хотів би поговорити з ним, Караман «убив» мене: «Окрім мене, який написав цю працю, у Румунії ніхто її не читав». Але після 2-3 моїх запитань, він зрадів: «Помілився я, видно, що ти дійсно прочитав працю». З дуже великої поваги до Карамана, але і як колоритного майже літературного типа хочу оприлюдити наступне: під час мого ціломісячного «полювання» на Карамана (бо приходив до бібліотеки раз у місяць) мої яські друзі, добре знаючи «левовий» його характер, попереджали мене: «Уважай, не йди до нього до хати, бо ще поб'є тебе!». Я сприйняв це як жарт. А оскільки

моя дисертація мала ту ж саму тему, як і його праця (обряд колядування), то десь пізно вночі несміло спитав, чи не міг би й я, на його думку, знову опрацювати цю ж тему (мій керівник переконував мене в Бухаресті, що від появи праці Карамана набралось багато нових матеріалів і т.д., і т. п., до того ж, допускав Поп, Караман не знав української мови), щиро і, певне, наївно подумавши, що кожний видатний науковець похилого віку відчуває радість у продовженні його занять кимось іншим, його молодшим наслідником. Похмурнівши, Караман пробурмотів щось «кисле», незрозуміле мені. Я далі запитливо дивлюся йому у вічі, а він: «Може, б ти зайнявся лінгвістикою, у нас тісні мовні зв'язки із слов'янами». Я: «Мене цікавить фольклорна тема». Він: «Коли готувався до написання праці, я вслід за колядницькою ватагою ішов із записником у руках, занотовував обсервації». Я, ще не усвідомлюючи, що, як кажуть румуни, «плю бензину у вогонь», «вистрілюю»: «А я у дитинстві навіть колядував, так що обряд увійшов у мою кров, а тепер по-науковому осмислюю його». На обличчі Карамана раптом «блиснула» незадовільно-обурлива гримаса (зізнавався ж раніше, що прагне знову написати працю!), і я, нарешті, блискавично «прозрів», що радісне сприйняття попередником справи продовження його праці кимось іншим – це відносна, достатньо наївна думка, і машинально спало на думку попередження яських друзів. Я подумки раптом вирішив: «Цей напружений момент слід негайно кінчати!». Встав, дуже ввічливо подякував за зустріч, і ми по-культурному розпрощалися. Згодом, певний час ми потрохи листувалися, і з дописів Карамана не випливало, що він сердитий на мене.

Доцільність доброго володіння української мови Караман сприймав як засіб користування славістом неоціненних культурних набутоків, тезауризів нею. Наскільки він знав українську мову можна судити на основі використовуваних ним українських матеріалів (багатьох! Іноді вони для певних тем були єдиними його джерелами) та на основі власного зізнання. Направлений у Польщу на 6-семестрову славістичну спеціалізацію (з 1925 по 1928 рр.), крім перебування у Варшавському та Краківському університетах, Караман другий семестр перебув у Львівському університеті, відвідуючи лекції з української мови Яна Яніва, а з літератури – Богдана Лепкого. Там він познайомився з Володимиром Гнатюком, якого (як і Володимира Шухевича) високо оцінював у своїх працях. У Львові, «метрополії української культури», як писав він тодішньому завідувачому яською кафедрою славистики Іліє Барбулеску, Караман «серйозно почав

вивчати українську мову, розмовляючи по-українському і читаючи белетристичну і народну літературу, аж поки не оволодів нею добре. Я був завжди присутнім в тамтешніх українських бібліотеках, дуже багатих на фольклорні матеріали. До початку осені (1926 р.) я вже знав українську мову так добре, як і польську»¹.

З монографії про Карамана стало відомо аж у наші дні², що, починаючи з навчального 1938/1939 року він увів у свою викладацьку програму «Курс історії давньоруської літератури» (отож, спільної й українському народові), «Курс російської модерної літератури», «Курс про самотність поезії Пушкіна». В останньому, передвоєнному 1939/1940 навчальному році Караман значно збагатив свою програму загально славістичними курсами та суто україністичними, як «Вступ до української діалектології», «Українська народна література», «Історія української літератури», «Гуцульська мова та етнографія».

Надто багатою була науково-дослідницька діяльність Карамана, яка складається з праць порівняльного характеру, в які включено і українські матеріали, але і з праць суто україністичних. Про цю його діяльність ішла мова у моїх раніших статтях³.

У 1941 р. Караман став повним професором, продовжуючи свою діяльність, тимчасово перервану війною чи іншими «перебоями», до 1947 р., коли внаслідок збігу несприятливих обставин у віці найповнішого розквіту творчої діяльності його назавжди усунуто з університету, а на друкування його праць накладено невблаганне «табу». Він однак продовжував працювати «для майбуття», як сам зізнавався, і майже весь його науковий доробок виявився друком останніми роками.

Якби Караман був би продовжив свою діяльність і після 1947 року, то румунська славистика і україністика, набувши внаслідок Реформи освіти з 1948 р. нові організаційні форми-галузевої факультетські відділення, пішли були б далі з вищого рівня, уникаючи властиві всяким початкам «спотикання».

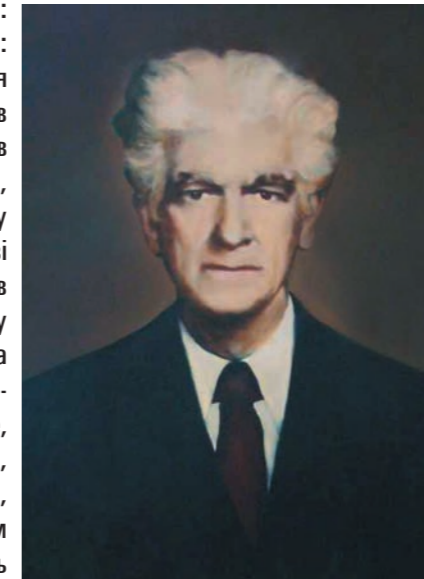
(Далі буде).

Примітки:

1 Про це й інші питання див. у монографії яського професора: Ion H.Ciubotaru, «Petru Caraman. Destinul cărturarului», Editura Universității «Alexandru I.Cuza», Iași, 2008.

2 Там же.

3 «Видатний зачинатель університетської україністики в Румунії» // «Всесвіт усного і писаного слова». Книга 1, Б., 2010, с. 375-383; «Українка Бухарестського університету – одна із складових румунської філології» // «Наш голос», № 223, 2013.

Петру Караман
(1898-1980)

Іван КІДЕЩУК

ІВАН РЕБОШАПКА: «ВСЕСВІТ УСНОГО І ПИСАНОГО СЛОВА» або ГЛИБІНЬ НАРОДНОЇ ТА АВТОРСЬКОЇ МУДРОСТІ

Видатний вчений, професор д-р Іван Ребошапка, український фольклорист Румунії, діалектолог, критик та історик української і румунської літератур, великий шанувальник давньогрецької і латинської літератур, невтомний публіцист та порадник читача, почесний професор Бухарестського та Чернівецького університетів, гостьовий професор Канадського Університету Альберти і член Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (Париж), видав дванадцять книг, до яких входять пісенні збірники українського фольклору Румунії та студії з фольклористики, діалектології, літератури, розвідки, статті, рецензії: «Народні співанки», (1969); «Ой у саду-винограду» (обрядові величальні пісні, 1971); «Відгомони віків» (епічні пісні, 1974); «Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії» (1973); «Glosar dialectical» (перше дослідження в Румунії українських діалектних слів, 1977); «Оленьський цвіт» (народна проза, 1978); «Доробок поколінь» (пісенна монографія с. Негостина, 1982); «Individualitatea clasicilor. Impresii asupra receptării literare româno-ucrainene» (1997); «Вінок року/ Culpina anului». Українська обрядова поезія Румунії. Двомовне видання (2002); «Poezia Colindelor. I. Constructe simbolice și stereotipii culturale în repertoriul tinerilor» (семіотична порівняльна студія мотивів українських колядок молоді із залученням фольклору багатьох народів євразійського континенту, 2006); «Всесвіт усного і писаного слова». Книга 1 (фольклористичні розвідки, статті, рецензії. Персоналії, 2010) та друга книга з тим же заголовком, яка вміщує літературознавчі розвідки, статті, інтерв'ю, рецензії та принагідні відгуки (Бухарест, 2013), присвячена автором 200-річчю з дня народження Тараса Шевченка.

Книги «Всесвіт усного і писаного слова» представляють дослідницькі праці бухарестського вченого, розкриваючи таємницю і глибіню народної творчості (книга 1) та чарівність художнього слова писаної літератури (книга 2),

помислами супроводжують читача лабіринтом усної пісенності, обрядової та необрядової поезії, з їхніми мотивами та символами, відгуками у староіндійській та давньогрецькій літературах, також і в латинській та слов'янських і, певне, в українській та румунській літературах, щоб у другій книзі зупинитися над велетнями художнього слова української, румунської та, взагалі, писаної літератури від Сенеки, Горация та Сковороди, або Менандра та Котляревського, Есхіла та Шевченка, виявляючи їхні інтертекстуальні зв'язки та реверберації, чи співвідношення Ольги Кобилянської та Лесі Українки, співзвучності Міхая Емінеску та Павла Грабовського, або творчу індивідуальність Йона Луки Караджале та Лівіу Ребряну, чи енциклопедичну постать Івана Франка й інших постатей, дослідження, якими висвітлюється не тільки геніальність та універсальність вищезгаданих (та багатьох не згаданих) творців, але й їхня естетична специфічність, мовна та літературна привабливість читачів зразкової їхньої творчості, оскільки автор І. Ребошапка розглядає літературу як душевну насолоду і терапію, як і вважалася вона з давніх-давен. Так, ще Гомер називав поетичне ремесло божественним дарунком, Гесіод сприймав його як засіб робити людей кращими, Горджіас вважав, що «слово – це сильний вісник, невеличкий і непоказний, але спроможний здійснювати найбожественніші вчинки», Арістотель вбачав у літературі функцію катарсису або очищення, а в наші дні, – зазначає І. Ребошапка, – у своєму романі «Польові дослідження з українського сексу» (1999) Оксана Забужко поширила ідею функції літератури як катарсису від особистого очищення людини до національної терапії.

«Всесвіт усного і писаного слова». Книга 2 (Бухарест, 2013) вміщує п'ять розділів: 1 Деталізує прочитання; 2. Співзвучності, абсорбції, реверберації; 3. Слідами поетичних і прозових змагань; 4. Співрозмови; 5. Рецензії. Відгуки, в

яких автор виявляє «ключі» до сприйняття ряду творів та самотності їхніх авторів шляхом вивчення їхньої мови, інтертекстуальних співвідношень із усною і писаною словесністю, проведенням паралелей між велетнями української літератури Григорієм Сковородою, І. Котляревським та Т. Шевченком і Сенекою, Менандром, Есхілом, з одної сторони, а з іншої – шляхом ідентифікації повчань Сенеки і Сковороди, різних джерел міфологічної постаті Прометей та універсальної метафори смерті-весілля у творчості Т. Шевченка.

Читання в інтертекстуальнім співвідношенні з усною та писаною творчістю славних постатей двох тисячоліть тому, розпочате римським поетом та філософом Сенекою, продовжується в першому столітті н. е. Калідасом, автором невмиручої «Сакунтали». Автор пропонує нам ближчі моделі з українських та румунських класиків, намагаючись навчити і переконати сучасного «кволого» читача зрозуміти і полюбити художню літературу та її мистецький правдоподібний світ, тобто естетику другої реальності, зокрема високовартісними книжками, яких Г. Сковорода називав «священними і блаженними», звертаючись з тією ж порадою до свого учня Михайла Ковалинського, щоб читав і перечитував давньогрецькі та латинські твори (див. «Мова художньої літератури»; «Актуальність словорозуміння наслідування повчань Сенеки»; «Благодійні струї сквородинських повчань», «Читання книжок – велике блаженство» (ст. 34-47) – джерела мудрості і душевної радості.

Поруч з давніми велетнями слова, «Всесвіт» 2 надає окрему увагу світочам українського слова Сковороді, Котляревському, Шевченку, Гоголю, І. Франку, О. Кобилянській, Лесі Українці і ін., наполягаючи на їхнє постійне «адекватне прочитання» і сприйняття з них належної науки, як радив Г.Сковорода: «Хто читає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестане учитись!» («Всесвіт» 2, ст. 45). А щоб стати щасливим, треба «слухати Святу Біблію (...). Щасливий той (...), Хто своє серце удосконалює чеснотами/ І очищає його

читанням священних книг (там же, ст. 46).

Найбільшу увагу у другій книзі «Всесвіту...» І. Ребошапка приділяє Шевченку, присвячуючи її 200-літньому ювілею від дня народження поета, а вміщені матеріали своєю вагомістю постають справжнім вінком вшанування українського генія, потужно вписуючись у течію світової шевченкіани. Так, відомий дослідник розглядає інтертекстуальні співвідношення смислово-художніх кодів міфу про Прометей, оцінює вагомість обнадійливого періодичного сходження до світоча Шевченка, його гіркий-солодкий досвід десятилітнього заслання, що «став найкращим учителем» поета, або смисл персоніфікації Шевченком універсальної метафори смерті-весілля та шевченківської конотації метафори «синє море», докладно висвітлює вплив та абсорбцію Шевченка Любеном Каравеловим, представляє слов'янських «посестр» Шевченкових Катерин, пізнання та сприйняття творчості Шевченка в Румунії тощо, відкриваючи читачам деякі деталі інтертекстуальних співвідношень, абсорбцій та реверберацій українського генія у слов'янських літературах Європи.

Велике слово пошани заслуговує Іван Франко в ювілейному контексті Бухарестського симпозиуму «Іван Франко», якому автор раніше присвятив окрему книгу «Ювілейний симпозиум Іван Франко – 150 років від дня народження» (Бухарест, 2008).

(Продовження на 10 стор.)

ІВАН РЕБОШАПКА: «ВСЕСВІТ УСНОГО І ПИСАНОГО СЛОВА» або ГЛИБІНЬ НАРОДНОЇ ТА АВТОРСЬКОЇ МУДРОСТІ

(Продовження з 9 стор.)

Це українсько-румунське видання представляє українцям та румунам енциклопедичну статтю великого класика. У «Всесвіті...» 2 автор-компаративіст коментує і творчість інших класиків української та румунської літератури, як: Ольги Кобилянської та Лесі Українки, М. Емінеску та П. Грабовського, Й. Л. Караджале, Л. Ребряну, Н. Стенеску, Сильвестра Яричевського і деяких сучасних письменників України, як Оксану Забужко та Юрія Андруховича, і Румунії, як Теофіла Ребошапку, Дениса Онищука і інших, що нерозривно вписуються незабутньою художньою красою в нашу літературу.

Отож, перед нами постає душевний портрет О. Кобилянської з відлунням в її творчості народного суму, що перейшов у кров письменниці, яка «плаче поезіями в прозі» (див. «Душевна розрада письменниці «плачем поезіями в прозі», ст. 82). З Книги 2 дізнаємося також про тісну душевно-пестливу дружбу О. Кобилянської та Л.Українки, висвітлену в їхньому листуванні, дізнаємося про охорону Кобилянської Лесею Українкою від так званого «декадентства» та містицизму, що постав під впливом німецької літератури (як закидав С.Єфремов, див. ст.94). На захист стануть таки Леся Українка та І. Франко і сама ж О. Кобилянська, яка зізнавалася, що ніколи не була і не буде декаденткою (там же).

Заслужений дослідник-україніст і аналіст, що мріє відкрити навіть невидиме в літературі, крім класичних зближень та інтерпретацій за моделями улюбленого румунського критика та історика літератури Дж. Келінеску, часто використовує і методи структуралізму, інтертексту та семіотики, заглиблюється в універсальні мотиви усної і писаної літератури на основі складових їхніх конструктивів (див. «Poezia colindelor», 2006), щоб пояснити глибину і значимість символіки літературного феномена.

З цієї точки зору, якщо в новітній прозі О. Забужко («Польові дослідження з українського сексу») пропонується психотерапевтно-катаргічна функція літератури, як форма національної терапії на Україні, тоді в Юрія Андруховича романом «Дванадцять обручів» подається образний підхід до суспільної дійсності України за до-

помогою різнопланової та різнобічної параболи, з символічними підтекстами, яких І. Ребошапка старається розшифрувати семіотикою, називаючи його роман «Всеношною параболою воскресіння України» (див. ст. 108).

Як звичайно, у велику українську літературу вливається і течія української літератури Румунії, зокрема поезії та проза високої якості (див. «Особливості передачі і сприйняття комунікативного смислу літературного твору» (ст. 14). Поруч з добре відомими поетами та прозаїками, як Ст. Ткачук, Іван Ковач, Микола Корсюк, Павло Романюк, Михайло Михайлюк і ін., автор представляє менш «рекламованого» критиком Теофіла Ребошапку, митця глибоких переживань, який в «золоті дні» комунізму в Румунії залишив нам справжню екзистенціальну драму, відображену в поезії (див. «Поезія як екзистенціальна драма», ст. 119).

Останніми розділами «Співрозмови» (IV) та «Рецензії. Відгуки» (V) калейдоскопічний погляд на українську літературу у співвідношенні з давньогрецькою та латинською літературами, теж літературою Румунії, румуністикою та українкою з їхніми класичними та новітніми вершинами, інтерв'ю з видатними дослідниками-літературознавцями та перекладачами (Дан Хорія Мазілу, Андрій М'ястківський, Станіслав Семчинський, Тамара Носенко, Магдаліна Ласло-Куцюк, Корнелій Ірод і ін.), своїми ґрунтовними рецензіями та відгуками про художню вартість української та румунської літератури «Всесвіт 2», як і «Всесвіт 1», вливаються вагомими внесками у великий дослідницький фон світового літературознавства.

Професор Іван Ребошапка, фольклорист і літературознавець, компаратист і аналіст «Всесвітом усного і писаного слова» (1, 2) висвітлює глибину і незбагненність народної мудрості та писаного слова видатних митців всесвітньої літератури. Вищенаведеними літературознавчими студіями автор ставить основи майбутньої монографії української фольклористики Румунії і старається навчити читача «гри мудрості» поетичним зачитуванням із книг, які відкриваються на протязі часу самі собою, позичаючи ту незбагнену «осмислену і переосмилену», – за словом автора, – мудрість, потрібну не тільки нашому життю для прозріння ума і серця, але, напевне, і для розквіту літератури.

Михайло-Гафія ТРАЙСТА

МІФОЛОГІЧНІ ПТАХИ: ЖАР-ПТИЦЯ І ПАСЕРЯ МЕЯСТРЕ

Дослідники стародавньої культури дійшли до висновку, що перші релігійні вірування були тісно пов'язані з навколишнім світом і мали характер практичний, домашній і господарський. Переконуючись на кожному кроці у своїй залежності від природи, людина прагнула бути в єдності і найкращих стосунках з нею. Тому в первісних віруваннях відображено шанобливе ставлення людини до навколишнього середовища: до сонця, води, землі, а також до рослин і тварин.

Стародавні слов'яни особливу шану віддавали деревам. На першому місці був дуб, особливо старий, якого вважали символом міцності; ясен був символом Перуна; клен і липа – символами подружжя; береза – символом чистої матері-природи. Птахи ж вважалися священними, зокрема зозуля – провісниця майбутнього; голуб – символ кохання; ластівка – доля людини; ворони – священні птахи; сова – символ смерті та пітьми. Також птахам приписувався дар пророцтва. Деякі вірування існують й донині, як, наприклад, те, що крик нічного птаха сповіщає смерть, а скреготання сороки попереджає, що мають прибути гості.

Також стародавня людина вірила і в казкових птахів, які стали міфологічними персонажами. Так, у східнослов'янській народній творчості ми зустрічаємо Жар-птицю, в румунській – Пасеря Меястре, у фінікійців та єгиптян – Птах Фенікс (якого пізніше зустрічаємо, як в європейській, так і в середньоазійській та американській народній творчості); в персів – Сіморог, Гома та Самандар; у російських та візантійських середньовічних легендах зустрічаємо райську діву-птицю Алконсот, які перегукуються з легендами про птахів Сіріна та Гамаюна; в шумеро-аккадській міфології зустрічаємо велетенського божественного птаха Анзуда у вигляді орла з головою левиці, Птаха Матірашвана – втілення блискавиці, якого зображення грало роль герба (його розміщували на прапорі, на царській булаві, а також носили на грудях у вигляді ордена); в індуїстській та буддистській міфології зустрічаємо Птаха Гаруда, якого зображення є гербом Тайланда та Індонезії і т.д.

Жар-птиця. У багатьох місцях України записані легенди про сотворення світу з яйця. В цих легендах сонце постає в образі Жар-птиці, яка може тільки одним своїм пером освітити весь сад. Зимовий Холод, як злий чарівник, хоче її викрасти. Проте Жар-птиця встигає знести золоте яйце, з якого кожної весни воскресє світло і тепло. Сонце-яйце своїм гарячим промінням зігріває землю, розганяє туман. З уявленням про яйце

як початок всього живого пов'язаний звичай писати писанки. До передхристиянських міфів належать мотиви яйця-райця, з якого з'являється все живе на землі.

У східнослов'янській народній творчості Жар-птиця – це казковий птах сонячного царства із сліпучо-золотавим, мов жар, пір'ям (тому його називають ще золотим). Інша назва Жар-птиці – «крешана», яка бере вогонь у бога Сонця, креше ним з неба. Воскреснути – це те саме, що викресати живий вогонь, жар тієї птиці, що креше з неба блискавиці. Вона їсть золоті молодильні яблука, які дарують красу, вічну молодість і безсмертя. Коли співає Жар-птиця, з її дзьоба сиплються перлини. Вона здатна перевтілюватися в червоного і чорного коня. Червоний кінь – то сонце, а чорний – нічне небо. Ці коні-птахи переносять душі померлих у тридцять царство, тобто у вирій. Не випадково в українських народних казках герой не може окремо здобути ні Жар-птицю, ні вогняного коня, ні царівну-золотоволосу. Це сутності космогонічні й нероздільні.

Серед української народної творчості знаходимо багато переказів, легенд та казок про Жар-птицю, як, наприклад, «Казка про Жар-птицю та вовка», в якій три царські сини (з яких, як в більшості казок, менший – дурень) вирушають з дому, щоб поїздити по світу. На одному роздоріжжю брати розлучаються. Менший вибирає найгірший шлях, хоча добре знає, що на ньому стріне вовка, який з'їсть його коня. Але вовк не покидає його напризволяще, допомагає йому викрасти панну з дубового гаю, коня до половини золотого, до половини срібного і Жар-птицю. Також за допомогою вовка менший брат оживає, коли старші брати вбивають його, повертається додому і забирає від них панну з дубового гаю, коня і Жар-птицю.

(Продовження на 12 стор.)

МІФОЛОГІЧНІ ПТАХИ: ЖАР-ПТИЦЯ І ПАСЕРЯ МЕЯСТРЕ

(Продовження з 11 стор.)

В українській народній казці «Данилко і Жар-птиця» хлопець Данилко рятує від голоду своїх односельчан, бо Жар-птиця подала людські посіви пшениці і жита. Хлопець ловить її, а Жар-птиця благає відпустити, і в обмін на свободу дає людям золота та обіцяє більше ніколи не робити їм шкоди.

Ще одна відома казка, в якій мовиться про Жар-птицю, це «Казка про Коцю Безсмертного», злого царя, замок якого стоїть на горі, серед скель, навколо замку – сад, обнесений високою кам'яною стіною. Кожної ночі з'являється Вершник ночі на чорному коні, в чорному одязі. Коли він віддаляється, темніє, тільки золоті яблука на дереві світяться. Оразу ж сад заливає яскраве світло Жар-птиці. Іван-царевич у гонитві за птахом проникає в сад через високу кам'яну огорожу. Усюди натикається на скам'янілих людей. Це загиблі юнаки, що проникли в царство, щоб рятувати своїх наречених, викрадених Коцієм. Іван-царевич, засліплений Жар-птицею, забуває про ці жахи. Він хоче підстрелити її, але потім вирішує зловити живою. Коли Жар-птиця підлітає до дерева із золотими яблуками і починає клювати їх, царевич ловить її. Вона б'ється в його руках, молить відпустити. Врешті Іван випускає птицю на волю, а вона за це дарує йому вогняне перо. Іван ховає перо за пазуху і вже хоче перелізти через паркан, але відкриваються двері замку і з'являються дванадцять прекрасних царівен, а за ними найкрасивіша – царівна ненаглядна Краса. Царевич сподобався дівчатам, особливо ненаглядній Красі. Швидко скаче Вершник ранку на білому коні. Дівчата тікають в замок. Царевич за ними. Ненаглядна Краса зупиняє його, попереджає, що він загине, якщо пройде через золоті ворота, закриває їх і тікає. Але царевич так полюбив ненаглядну Красу, що нічого не боїться і вирішує слідувати за нею. Як тільки він розрубує ворота своєю шаблею, усе царство прокидається, лунають чарівні передзвони. Але слуги Коцю ув'язнюють царевича. З'являється Коцю і кличе Івана на допит. Царівна просить царя пробачити Івана, але Коцю вже починає його перетворювати на камінь. Тоді Іван вихоплює перо, йому на допомогу прилітає Жар-птиця, і кидає Коцю і його слуг у танець. Іван-царевич розшукує ненаглядну Красу, бере її сплячу на руки і хоче забрати, але Жар-птиця зупиняє його. Вона підводить царевича до дупла. В дуплі – скринька, у скриньці – яйце, в яйці – смерть Коцю. Івану вдається розбити яйце, в результаті чого Коцю розсипається, а на місці його замку постає храм. Кам'яні витязі оживають, кожен з них знаходить свою наречену, Іван оголошує царівну Красу своєю дружиною – царицею звільненого царства.

Зображення Жар-птиці, разом із Світовим деревом, тваринами, солярними знаками, чоловічою та жіночою постатями, можна побачити на лезі бойової сокири з оленього рога (II тис. до н . е), знайденої поблизу села Дударкова Київської області.

Пасеря Меястре. У фауні румунської міфології, Пасеря Меястре вважається королевою птахів і посланницею фей. Як будь-яка надприродна істота, вона наділена магічною силою, і досить рідко можна її побачити, тому що її неповторна краса і небесне світло можуть уздріти тільки привілейовані. Про її пісню, яка лунає тільки в самотності, кажуть, що може омолодити будь-якого слухача.

Пасеря Меястре володіє невичерпними магічними силами і належить потойбічному світу, живе самотньо, ізольовано, показуючи досить рідко своє чудове різнокольорове пір'я, пісня її перевищує всі земні музики, вона володіє даром передбачати майбутнє і може читати в серцях людей. Пророче зображення птаха підтверджують румунські народні балади і казки.

В одній з таких легенд помираюча дочка просить птаха полетіти до її матері і розповісти про її смерть через тугу за коханим хлопцем. В іншій легенді Пасеря Меястре носить мелодійне ім'я Анділанді, насправді це фея (прокляттям перетворена в птицю), яка живе в палаці фей у казковому королівстві, що знаходиться на сході сонця.

Ось як описує Петре Іспіреску Пасерю Меястре в однойменній казці:

«Всі були вражені красою цієї чарівної птиці, забарвленої в тисячі тисяч кольорів, її пір'я блищало, мов дзеркало на сонці, і церковна вежа більш не валилася, тому що Пасеря Меястре звила собі гніздо на ній. Одне закримітили всі, птиця ніби була німою, не співала ніколи і через це всі були незадоволені, бо як то щоб така гарна і пишна птиця не співала? Хоча цар і був радий, що церква має свою вежу, але ходив засмучений, що птах не співає».

В казці «Пасеря Меястре» добрий християнський король будує церкву/монастир, щоб назавжди зістатися в пам'яті нащадків, але будівельник не може побудувати церкву через вежу, яка щонаочі валиться (тут маємо чітке послання не тільки до народної румунської балади «Менестіря Арджешулуй», але і до біблійної легенди про Вавилонську вежу). Цар шукає інших будівельників, але безрезультатно. На третю ніч саме божество приходить в сні на допомогу цареві – якщо хтось наважиться принести з потойбічного світу Пасерю Меястру і коли вона зів'є гніздо на вежі, тоді можна буде завершити будівництво.

Іншими словами, птицю треба було повернути із заслання, визволити з клітки, в яку її закрили змії, і дозволити їй вільно гніздитися на церковній вежі, якомога ближче до небес і Бога, щоб звідти вона могла радувати людей своїм співом. Три сини царя по черзі вирушають шукати Пасерю Меястру, перші два перетворюються в кам'яні стовпи в господарстві одного лиса (не були ні милостивими, ані гостинними). Менший син вирушає і він у пошуки чарівної птиці, а невдовзі старші брати повертаються з птицею, вона гніздиться у церковній вежі, але співати не співає. До короля приходить дівчина, яка доглядає за курми, і розповідає йому, що, коли ранком до церкви заходить один пастух, Пасеря Меястре співає так, що аж луна котиться, і така весела та щаслива, аж місця собі не знаходить, а як той вийде з церкви – перестає співати і починає знову сумувати. Коли пастуха привели до короля, той розповів про свої мандри в пошуках чарівної птиці. Розповів як дійшов до господарства лиса і проявив до того милосердя, що відповідає законам гостинності, а лис відразу перекинувся три рази через голову і став гарним молодим хлопцем, бо був закляттям змушений ходити в лисячій тілі поки хтось не змилюється над ним – прийме його до вогню, нагодує хлібом і напоїть вином. І так той хлопець став його союзником і допоміг йому досягти перемоги. Обидва добралися до тамтого світу, до палацу зміїв, де на воротах зустріли гарну-прегарну дівчину, яку викрали змії і повели на той світ так само, як і чарівну птицю, яку тримали в клітці. За допомогою дівчини союзником вдалось вкрасти клітку з чарівною птицею, але за ними погнались змії і, якщо вони втікали, як вітер, змії гналися за ними, як думка. Та молодий хлопець, що недавно був лисом, зумів перетворити зміїв у кам'яні стовпи. Саме в цей вирішальний момент король впізнав свого меншого сина, а також було прикликано і дівчину, яка торгувала курми. Це була та сама дівчина, яка допомогла хлопцям викрасти чарівну птицю, – перетворивши за допомогою чарівного батога палац зміїв в яблуко. По дорозі додому, проходячи господарством свого союзника, менший син царя питається в свого побратима, що то за кам'яні стовпи, і отримує слідоуючу відповідь: «Якщо дізнаєшся, будеш каятись, якщо не дізнаєшся, теж будеш каятись». Дізнавшись, що то його брати, просить свого приятеля, щоб перетворив їх знову на людей, але ті два замість віддяки відібрали від нього чарівну птицю, відрізали йому обидві ноги і кинули на березі озера. За допомогою одного сліпого, меншому братові вдається вбити триголову шаркань і, скупавшись в її крові, він разом зі сліпим зцілюються. Щоб засвідчити правдивість його

**Пасеря
Меястре
Константіна
Бринкуша**

слів, дівчина батоном перетворює яблуко на палац зміїв, і слідує справедливий суд над старшими братами. Всі три кидають з рогатки камінням, яке падає на голову обидвом братам, вбиваючи їх, а меншому братові камінь падає біля ніг. Казка закінчується весіллям меншого брата з дівчиною, яка теж була царівною.

В казці «Три брати королі» того ж Іспіреску убогий чоловік бачить в лісі гніздо Пасері Меястре, в якому знаходить два яйця – діамантові перлини, і продає їх купцеві за два гаманці монет. Пізніше йому вдається спіймати і чарівну птицю, що несла дорогоцінні яйця. Бере її до своєї хати і замикає у клітку. Продаючи ті яйця, він подорожує світом, а діти, граючись з птицею, закримітили, що під її крилом щось написано. Вони покликали вчителя, щоб прочитав, але той бреше, що написані слова нічого не означають, а насправді під крилом птиці було написано: «Вся наука в однім слові, вся сила в однім імені». Вчитель просить у жінки птицю і дає її своїй куховарці, щоб зготувала з неї обід. Милосердна куховарка дає старшому хлопцеві голову птиці, середньому воло, а найменшому серце. Відтоді вчитель пантрує вбити хлопців, щоб забрати від них те, що з'їли. Замикає їх в клітці і хоче відвезти, ніби, у інше місто на науку. Середній хлопець підбадьорює братів, каже, що все буде добре, бо під крилом чарівної птиці було написано, що той, хто з'їсть її голову, стане царем, той, хто з'їсть її серце, скільки разів прокинеться зі сну, знайде під головою гаманець з грішми, а той, хто з'їсть її воло, тобто він, стане великим ясновидцем. Хлопцям вдалось втекти, і вони йдуть, куди їх Господь Бог направить. Так вони дійшли до одного роздоріжжя, на якому розлучились, бо кожен з них пішов вибраним шляхом, але шляхи старших братів зійшлись, і вони, зустрівшись, вирішили більше не розлучатись. Брат ясновидець порадив їхати у сусіднє місто, де другого дня старший брат має стати царем. Пророцтво середнього брата сповнюється. Вони обидва стають царями, а через деякий час, після довгих перипетій до їхнього царювання прилучається і молодший брат.

Румунський скульптор Константін Бринкуш зобразив Пасерю Меястру в одній зі своїх робіт, яка стала скульптурою 2000-го року.

Використані матеріали:

1. Вільна енциклопедія, Вікіпедія.
2. Українська казка, <http://kazky.org.ua/index.html>.
3. Українські народні казки, <http://proridne.org/folklore/tales/>.
4. Dacicool, <http://www.dacicool.ro/>.
5. Re-chemarea traditiei, <http://riolariu.wordpress.com/>.
6. Basme populare, <http://povestipopulare.blogspot.ro/>

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Іван РЕБОШАПКА

ЄВРОПЕЙСЬКА ЛІТЕРАТУРА ПЕРІОДУ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ
БАТЬКО ІТАЛІЙСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (II)

Поема-алегорія перехідного середньовічно-ренесанського періоду

Найцінніший, найцікавіший і своєю ідейністю актуальний і по цей день твір основоположника італійської мови і літератури, останнього поета Середньовіччя і першого провісника Ренесансу Данте Аліг'єрі (29 травня 1265, Флоренція – 14 вересня 1321, Равенна) – це його шедевр «Божественна комедія» (італ. «Divina Commedia»), справжня іліада середньовічних італійських реалій і грандіозний синтез тогочасних культурних, філософських, наукових та політичних поглядів, майстерно «злитих» у величне, гармонійне художньо-літературне ціле, яке знаменує собою перехід до нової епохи.

У ній зображено уявну подорож її автора спочатку (у перших двох частинах поеми) у супроводі тіні померлого античного поета Віргілія (символа мудрості) по потойбічному світі, в описі якого віддзеркалюється зло і добро земного життя, – спуск Данте у «Пекло» (італ. «Inferno»), перехід через «Чистилище» («Purgatorio») і, нарешті, сходження/підняття у супроводі Беатріче (яка символізує християнську віру і божественні волю та «знаряддя») у «Рай» («Paradiso»), щоб завершити свій шлях апофеозним злиттям із Всевишнім.

Данте дав своїй поемі заголовок «Комедія» («Commedia») на тій основі, що після драматичного її початку (опис страхотливих мук грішників у «Пеклі») вона набуває щасливого кінця (доходження ліричного героя до «Раю» і божественне увінчання пройденого ним шляху), як до речі сам автор зізнається про це у листі до Конграді делла Скала. Означальний епітет «божественна» («divina») надав їй 1361, на сорок років після смерті Данте (1321), інший славетний тогочасний італійський письменник, автор першої біографії Данте Аліг'єрі – Джованні Боккачо (народився 1313 р., мав 8 років, коли помер Данте) у його біографічному творі «Життя Данте Аліг'єрі» або «Trattatello in laude di Dante» – як знак ентузіастської обожнюючої любові до блискучої надлюдської, як він уважав, особистості свого славного попередника і як знак високого оцінення, згідно з його словами, надзвичайної художньої краси поеми, одночасно і як спробу запобігти спричинену видатному поетові страшну несправедливість – байдужість до нього нової генерації. Вперше даний епітет появився у надрукованій 1555 р. поемі венеціанським видавцем Лудовіко Долче.

Поема Данте Аліг'єрі відзначається невичерпним ідейним багатством, як про це сам він писав у листі

до Кон Гранде, відзначаючи, що вона вміщує «чимало багатозначних сенсів» (= сугерування автором її виду – алгорично-символічної сутності). Це одичне надзвичайної художньої сили літературне диво постало на основі дуже багаті середньовічної італійської усної і писаної літератури, сповнених візій, уявлень, легенд, алгорій, трактатів християнської моралі. Відповідаючи вимогам культивованої читацької публіки (перш за все батьківщини поета Флоренції, яка стала першим центром нової культури), Данте увів у свій твір всю культуру його епохи, дані філософії, теології, науки, додавши літературні ремінісценції, постаті, легенди і традиції античності, що привело, як відзначає толковий знавець Данте Фр.Санктіс, до злиття усної і писаної літератури, надавши таким чином «величезну популярність цій книзі», яка підлягає кільком способам її прочитання – у прямому, буквальному, і метамовно-символічно-алгоричному – морально-етичному, релігійно-містичному та історичному.

У прямому, буквальному, значенні пересічні читачі-сучасники Данте Аліг'єрі сприймали його поему як тогочасний путівник по потойбічному світі.

Другий аспект прочитання поеми завдячується тому, що вона замислена у стилі давніх широко розповсюджених народнолегендарних і літературних європейських та середньосхідних уявних подорожей у потойбічний світ (про арабський твір, з яким поема Данте співпадає ідейно, своїм планом, подорожею, співучасниками, реакціями персонажів, подробицями та навіть окремими вираженнями, поет міг був дізнатися від шановного свого вчителя Брунетто Латіні) і здійснена як суцільна алгорія.

Прочитання поеми у «ключі» моральної алгорії – це виявлення того факту, що подорож у потойбічний світ, розпочата автором після усвідомлення своїх життєвих збочень, становить його власну та своїх сучасників духовну перебудову і моральне вдосконалення. Висновок загальнолюдського значення такого прочитання – вповні співпадаючий своїм змістом з особистішим метафоричним прочитанням: будучи обдарованим світлом розсудливості і силою власного вибору, людство може скеровувати свою долю так, щоб уникати шкідливі впливи пристрастей і здобувати гідність, рівновагу і гармонію.

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Чи не «найпрозорішим» здається прочитання поеми у релігійно-містичному алгоричному «ключі». У згаданому раніше біографічному творі Джованні Боккачо відзначає, що між Святим Письмом і поезією (включно ж і поезією Данте – *I.P.*) немає різниці, бо в обох видах тими самими словами подається буквальний зміст оповіді і розкривається приховану під нею таємницю (символічне значення – *I.P.*), «теологія» і «поезія», показує Боккачо, будучи схожими формою, якою вони діють, «теологія» же не є ніщо інше, як «Поезія Бога». До речі, сам же Данте називав свою поему «сакральним твором».

Згідно із середньовічними концепціями та ментальністю, архітектоніка «Божественної комедії» основана на містичній цифрі 3, що формально нагадує Святу Трійцю: опис подорожі описано у трьох частинах твору, поета супроводжують три особи (Віргілій, Беатріче, Св. Бернард), у лісі йому назустріч виступають три звірі-символи, поета захищають три жінки (Беатріче, Мателда, Лючія), на висхідній осі із землі до Раю розташовані троє – Люцифер у Пеклі, Єрусалим на Землі, Бог у вищому колі Раю – Емпіреї, поема написана строфами-терцинами («terza rima») А-В-А. Містична цифра 3 має кратні числа 9 або 33, зустрічається також цифра 7. 9 кіл у Пеклі, у Чистилищі – 7 кіл + передчисліщене місце і Земний Рай, отож усіх – 9 частин, у Раю теж 9 частин (7 планетних кіл + емпірейні 2 частини). Уявна подорож Данте триває 7 днів. У всіх трьох частинах твору по 33 пісні + одна, вступна, в описі Пекла, що теж становить досконалий цифру – 100. Теж показовим прикладом релігійно-алгоричного прочитання поеми є і спосіб, яким самому же авторові вдається знайти шлях до Раю, де він, злившись із Вседерцем, усвідомив, що божественна любов керує сонцем й іншими зірками у небі («l'amor che muove il sole e l'altre stelle»).

Символічно-історичний, літературний смисл поеми підказаний на самому її початку тим фактом, що поет датує свою уявну візію-подорож у встановленому Папою Боніфацієм VIII у «святому ювілейному 1300 році» («il Grande Giubileo»), який уважали тоді межею пройденої людством першої половини тривалості світу. У цьому ж році Папа тріумфує в іпостасі політичної сили, тобто це рік гріховного «збочення» папства, що стане джерелом багатьох людських лих, за які чимале число грішників Данте уведе у Пекло.

Вищевказані художні атрибути поеми зразково наявні в першій її частині «Пекло» («Inferno»). Перш за все, звертає на себе увагу символічно-алгоричне «плетиво»

дискурсу. У вступній пісні Данте заявляє, що на півдорозі життя (це, як твердить Боккачо, 35-річний вік поета, коли він розпочав писати поему, довершуючи її аж до самої смерті) він заблукав у дрімучому лісі (= символ тогочасного суспільно-політичного стану Італії, політичні імплікації поета у подіях та його гріховне життя, проведене після смерті Беатріче), куди вступив у Вербну неділю по гілку (= натяк на подібний розвиток дії, як у Біблії), але шлях йому припиняють леопард (= символ підступництва чи політичних його ворогів), лев (= символ жорстокості чи короля Франції), вовчиця (= символ ненаситності, похоті чи римського папства), від яких його охороняє тінь Віргілія (= символ мудрості) і супроводить в пекло, яке, згідно з релігійним розумінням, є місцем спокутування людьми їхніх прижиттєвих гріхів. Це місце болю, зла, страждань, тортур і безнадій. Щоб грішники фізично переносили тортур і страждання, у пеклі вони зберігають матеріальність своїх прижиттєвих трупів.

«Перкло» уявлене поетом, як величезна лія, складена з дев'яти чимраз вужчих концентричних кіл-величезних сходів, які ведуть у самий глибокий Землі. У кожному колі перебувають видатні особистості історії людства, в залежності від скоєних ними гріхів, або сучасні особистості поета, його політичні вороги чи зневажувані ним особи, направлені поетом у «Пекло» для спокутування гріхів. Покарання

грішників описані у зростаючому порядку, в залежності від величини заподіяних гріхів: душі нехрещених немовлят і славних язичників (які жили до Ісуса Христа і не зазнали його вчення) не мучаться, а тільки сумують – у першому колі, порушники подружньої вірності мучаться – у другому колі, черевоугідники – у третьому, скнари і розтратники – у четвертому, гнівники – у п'ятому, сретики – у шостому, насильники – у сьомому, обманщики, звідники, спокусники, підлесники, святотатці, чаклуни, хабарники, лицеміри і ін. – у восьмому, усі зрадники – у дев'ятому колі. На самому його дні, близько центру Землі – умерзлий в крижаному озері володар «Пекла» Люцифер, бувший ангел, який, повставши проти Бога, був скинутий з неба. У своїх трьох пащах він жує найбільших зрадників – Іуду, Брута і Кассія.

Від Люцифера тягнеться свердловина, яка веде на поверхню протилежної земної півкулі, де знаходиться «Чистилище» («Purgatorio»).

Увазі читачів «Нашого голосу» пропонуємо кілька визначальних уривків з опису «Пекла» (Див. 16 стор.).

(Далі буде).

ПЕРЛИНИ ВСЕСВІТНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Данте Аліґ'єрі

БОЖЕСТВЕННА КОМЕДІЯ
ПЕКЛО

ПІСНЯ ПЕРША

(Уривки)

На півшляху свого земного світу
Я трапив у похмурий ліс густий,
Бо стежку втратив, млоу оповиту.

І от, коли вже йшов я по підйому,
Збіг леопард, моторний та верткий,

І, заступивши шлях, став на сторожі,
І я подався униз, у діл низький.

Пора буяла навкруги квітнева,
Та я не вчув нічого, тільки ляк
Од вигляду уже близького лева.
І так, здалось, на мене йшов хижак,
Наїжившись, страшенно зголоднівши,
Що рух повітря вмить, здалось, заляк.
Ще вийшла люта й зла вовчиця вивши,—

В очах її така була злоба,
Таке палало полум'я жарче,
Що з страху шлях згубив я до горба.

Коли ж моя нога на діл ставала,
Явився хтось, у кого зір потух,

В безлюдді я його побачив рух.

«Чи не Віргілій ти, чи не криниця
Широкоплинних мовних вод ясних?

Ти ж зваж на захват мій, на шанування
Твоїх безсмертних творів видатних.
Ти вчитель мій, моє уґрунтування,
У тебе я знайшов на все життя
Той гарний стиль, що дав мені
визнання.

Ти бачиш твар, що втік од неї?
Рятуй мене ти, мудрецю славетний,
Бо в серці й жилах кров тремтить моя».

«Я поведу тебе, де залягають
Місця, які я взнав уже давно.
Почуєш ти, як в розпачі благають

Там духи з зойком та з ламанням рук,
Повторну смерть на себе накликають.
Побачиш тих, хто між вогненних мук
Таємно тішиться у сподіванні
Колись піднестись до блаженних лук».

І я йому: «Поете, я прошу,
Ім'ям Христа, якого ти не відав,
Все зло й все гірше хай тут полишу,
Ти ж покажи усе, про що повідав».

І рушив він, а я — слідом за ним.

ПІСНЯ ТРИДЦЯТЬ ЧЕТВЕРТА

(Уривки)

Люд грішний в неймовірному числі —
Аж лячно в римах це віддати словами,—
В льоду стирчав соломинками в склі.
Хто лежачи, хто випроставшись прямо,
А хто сторчком, ногами догори,
Або упершись в маківку п'ятами.

Як раптом захолов я й остовпів,
Читаю, не питаю: я весь стеноввся,

Розповісти — не вистачило б слів.

Володар найсумнішої з держав
Був до середини грудей в крижані.
Гігантові я б скоріше дорівняв,
Аніж гігант руці його єдиній;
Тепер вже можеш сам ти справу здати,
Який він весь, умерзлий у льодині.
Якщо він на Творцеву благодать
Звести смів погляд, повний люти й крові.
То скільки зла від нього треба ждати!
Я з подиву позбувся навіть мови,
Побачивши на ньому три лица!
Той вид, що спереду,— багровий,
Два інші йшли від шийного кільця
З обох боків і, пересікши міру,
Сягали десь під кучмою кінця.

Над кожним височіла пара крил,
Таких же самих розмірів потрібних.
Я в морі не здивав таких вітрил
Безперих, на кажанячі подібних.

А кожна з пащ, мов терниця, молола
По грішнику,— щоразу об коли
Душа стражденна тіпалася гола.

«Той, угорі, що терпить кару вповні,—
Сказав мій вождь,— то Юда Іскарйот,
В зубах он голова, а решта — зовні.

У чорній пащі ти он бачиш Брута,—
Він корчиться увесь, та зціпив рот.
А в Кассія статура краще скута».

Звів очі вгору я, де зріти міг
Люцифера таким, яким зрів досі.

«Зведись,— сказав учитель,— шлях тяжкий
Поперед нами й довга ще дорога».

Мій вождь і я зійшли на цю стежину,
Щоб вийти з того Пекла до життя,
І дуже довго без перепочину
Угору йшли, він — першим,

другим — я,

Аж поки не уздрів я в шпару скелі
Усю красу небесного буття.
Ми вийшли й зір звели на зорні стелі.

Переклад Євгена Дроб'язка

Павло РОМАНЮК

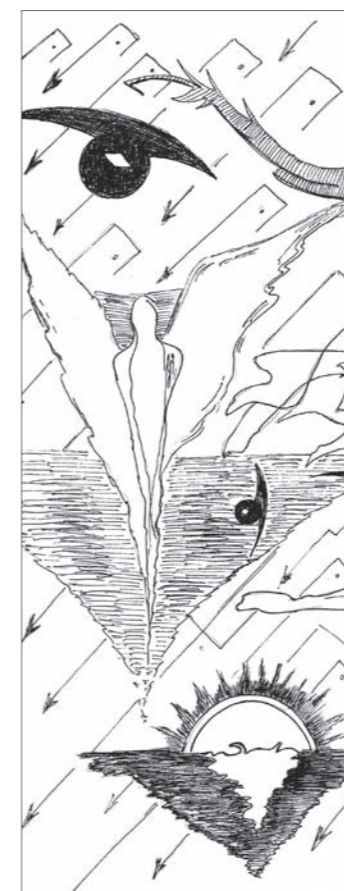
ЛІТНІ ЧОРНО-БІЛІ ЕСКІЗИ

ДВІР
ПІД ХМАРОЮ
НЕБА

Ой за двором
в серці —
хмара,
пісня крику —
біль-отара.
Серце неба —
думи-рої,
серця пташка
у двобої
пісню вітру завиває,
двором бродить
вічна кара:
жити-знати,
що вмирати
треба,
в вічність
йти за трати...
Ой за двором
в душі трелі,
неба колір —
акварелі,
всі уяву
переносять
в двір під небом,
пензлем косять
з віри віру
про надію
в те, що нам нести,
лиш мрію
про безсмертя
й воскресіння,
з цього тіла —
біле тління...
Ой за двором
в серці плуги
орють простір,
сіють туги...
Лиш за двором серця —
гори,
джаз-оркестр —
смерті море...

ЯМА В ОЦІ

Тіло спустило у яму
ока землі,
накрила тіло глина,
засіяли фіялки,
скропили слізьми
мої два сини...
Вдарив грім
з глибин,
наповнивши
моє око-тіло,
моє тіло-око,
що так далеко,
що так далеко...
Виросла осика
край мого зору,
сова заскиглила
коло мого двору —

Мал. Михайла ТРАЙСТИ

двору темне око,
око темне зору,
темно в горизонті,
в оці спить гітара,
та, що застигла
край ями, —
примара...
Темно в оці тіла,
сіро в оці зору,
сова прилетіла,
взяла в дзьоб
шум бору...
Грають сни-музики
в ополонці луга,
діти плачуть світом,
в небі плаче туга...
Яма в небі світу
оком позіхає,
не тужить за мною,
самота карає,
сам ув своєму оці —
птаха у крику долі,
рушили на спомин,
зелені тополі...

ЛІТНІ ЧОРНО-БІЛІ
ЕСКІЗИ

На вертольоті літа
смерть загостила
на моє
широко розпахнута
вікно душі...
Я думав,
що то спізнаний лелека,
а очі бачили,
що то чорний ворон
Кра...
Сине око
і я,
той, що
біло-чорну смерть
тримає,
мов чорну лілею,

під ескізом
підвіконня душі...
Літня
чорно-біла душа,
дзвін передсмертя —
Пора...

ПТАХ-ЛІТО

Як буду літати
над цитаделями
потойбіччя,
не думайте,
що то мої думи,
то тільки крик
птаха-літа!..

АРФА

Взяв би я
арфу вітру
і заграв,
бо дружив
із морем,
на яким
розплелись струни
крайнеба...

КАСКАДИ ПІСНІ

Каскади пісні
сурмлять потоками.
Смереки йдуть їм
навздогін.
Камінь рушив увись,
думав
веселку зупинити,
щоби скелі не плакали
за її косою...

Михайло МИХАЙЛЮК

НЕЗЛИМ ТИХИМ СЛОВОМ

«Я на сторожі коло їх поставлю слово...»

Тарас Шевченко

НЕГРЮК І ПАРАДНИЙ ВХІД

Як тільки закінчив філологію у Чернівцях, до того часу тихий, як мишка, і послушливий, як дворова собачка, поет Іван Негрюк, якого Юрій Лукан поблажливо-іронічно охрестив Негрючком, почав, на його думку, «мухи показувати», простіше – носа задирає.

Я любив Негрюка, бо був його «хрещеним батьком» у поезії, себто надрукував його перший вірш, а згодом редагував його перші збірки, і на початку не повірив Юрію Лукану, знаючи його крутий норов, подумавши, що, може, Негрюк чимось накапостив своєму бувшому професору, а той тепер «в'їдає» на нього.

Та настав час і мені переконатися, що після чернівецьких студій у поетовій голові «забриніли» дивацькі «мухи».

Приїжджає Іван до Бухареста і, розуміється, хоче зустрітися зі мною, як завжди, «побалакати про поезію». І, як кожного разу, між нами відбудеться не діалог, а монолог, тобто я говоритиму про поезію, неодмінно його поезію, а Негрюк, маючи чарку чогось міцного перед собою, глядітиме на мене вдячними вологими очима.

Кажу йому прийти другого дня до Румунського радіомовлення, де тоді я працював у пресагенції, і почекає мене біля службового входу по вулиці Темішана. Застерігаю, що є ще один вхід по вулиці Генерала Бертло, але це так званий парадний, чи офіційний, для начальства і високих гостей.

Закінчивши роботу (це був день зарплати), поспішаю зустрітися з Негрючком, та біля службового входу немає ні сліду поета.

Чекаю, чекаю, аж терпець урвався, і починаю міркувати: може, він забув назву вулиці і запитав когось, як потрапити до Радіо, а його направили на Бертло? Мушу перевірити.

Прямую до парадного чи офіційного входу і що там бачу? Мій Негрюк сидить собі паном у зручному кріслі напроти кондиціонера і не тільки не вибачається – навіть не встає назустріч.

Накидаюсь на нього з докором:

– Іване, та ж ми домовлялися, що чекатимеш мене біля службового входу, а не отут!

А Іван на це спокійнісінько:

– Пане Михайле, та я подумав, що відтепер мені належить лиш у такі двері заходити...

ПЕДАНТНИЙ І ВПЕРТИЙ ҐЕНИК

З Євгеном Мигайчуком, по-товариськи Ґеником, можна було поготорити, чарку випити, навіть і зайву, порадитися у різних справах, зокрема літературних, бо він був першим видавцем при початках нашої літератури (упорядник альманаху «Серпень»), перекладачем українських класиків румунською мовою (Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського) і трішки критиком.

Та був водночас Ґеник скрупульозний до педантності, впертий і неподатливий, коли вважав, (часто помиляючись!), що правота на його боці. Тоді між ним і «опонентом», як правило, автором книги, редактором якої він був, точилася суперечка щодо якогось виразу, іноді навіть єдиного слова. Та свого Ґеник не попускав.

Так, редагуючи мою першу поетичну збірку «Інтермеццо» (Критеріон, 1971), ми засперечалися над словом *любов* у кличній формі (в одному вірші я вживав *любове моя*). Скільки не переконував я свого редактора в тому, що в поезії допускається відхилення від норм, чого тут не було, що, наприклад, Тичина «дозволяє» собі творити нові слова, яких не знайдеш у жодному словнику, Ґеник наполягав на своєму – такої кличній форми нема і не може бути.

До кінця пішов на компроміс: якщо я знайду в якогось українського поета таку форму звернення, то переконаю його.

Знайшов в українського прозаїка, у творі якого листувалися двоє закоханих і він звертався до неї: «любове моя». Насупився мій редактор і начебто погодився...

Минали роки, Ґеник не забував «афронту», і час від часу картав мене за «непослушність», а себе за поступливість.

У Миколи Корсюка є новела «Шовкова трава». Перекладаючи її на румунську мову для збірки «Сюжет для новели», Євген Мигайчук знову «спотикнувся», він доконечно хотів перекласти назву твору не дослівно і поетично (*iarbă de mătase*), а науково по-латинськи «herbas...»

Шукає у різних посібниках, та ота клята трава хоче залишатися шовковою...

А я, не забуваючи пригоду з кличною формою слова *любов*, підливаю масла у вогонь: «Ґенику. В одного українського прозаїка є твір з назвою «Намилена трава». Як воно буде по-латинськи?»

А гумор, як кажуть, «не виганяв з хати» Ґеника, і він сердився на зухвальця...

А втім заслуги Євгена Мигайчука перед нашою літературою незаперечені.

З ЖИВОЇ КРИНИЦІ «МУЖИЦЬКА АРИХМЕТИКА»

Якось з покійною нині Магдаленою Ласло-Куцюк ми розбалакалися про євреїв. Вона вихвалює їх розум і благородність, нагадує, скільки геніїв, блискучих умів дав єврейський народ людству, а я осікаю пані професорку і кажу, що ті ж євреї були засновниками комуністичної ідеології і завдали величезного лиха людству як верховоды більшовики-комуністи.

«То не євреї, то жида», – запально заперечує пані Магдалена, мовляв, «у сім'ї не без виродка», а серед євреїв виродки – то саме жида. Пані Магдалена Ласло-Куцюк була єврейкою, та не знаю чи в єврейському світі прийнято робити такий поділ – на добрих і поганих. Подібний поділ зробив Юрій Яновський у романі «Вершники», коли каже, що брати Половці, котрі у громадську війну були в різних таборах і не щадили один одного в ім'я супротивних ідеологій, бо хоча були «одного роду», та не були «одного класу».

А чи у мужицькому світі, за «мужицькою арихметикою» (пригадаймо однойменне оповідання Степана Васильченка, та воно ж написане з класової позиції), можливий такий поділ? Мій тато, Ілько-муляр, ділив мужиків на розумних і дурних. Навіть мав приповідку до цього: «Чому бідний? Бо дурний». «А чому дурний? Бо бідний!»

Я трішки «поглиблю» татову приповідку, бо в широкому розумінні слово *мужик* має негативну конотацію, поширену тими, хто нібито вибився у «пани». І ризикну сказати, що мужиків ще можна поділити на мужиків здорового кореня і гнилого («А мій тато злодій, а я в него вдався» – коломийка). І тоді не буде образливо називати мужиком сільського трударя, котрий, як сказав мені колись мудрий гуцул, «З ліхтарем встає, з ліхтарем лягає», гарує, щоб мати хліб на столі і до хліба. Бо ще є мужики іншого гатунку (дурні) – нероби-лапайдухи, в яких «ні двора, ні кола», бо мозолі на долонях бояться

набити, заздрісним оком позираючи через пліт: «у сусіда хата біла, у сусіда жінка мила...»

Справжній (недурний) мужик, наскільки беручий до роботи, настільки він скупий на слово, бо не має часу теревенити, небиліці сукати, переливати з пустого у порожнє. Чи не тому виробив споконвіку свій «моральний кодекс», який містить його житейську філософію, за якою він судить своїх ближніх. Зав'язати ту пару слів у тугий вузол влучного вислову, який би витримав випроб часу, то таки штука, не іграшка. Подеколи ідкі вони, солоні, дошкульні, безсоромні, химерні, та завжди влучають непомильно у ціль, блищать, як чисте золото. Раз почуті – не забуваються, і варто піти в людне місце – на ярмарок, зайти до корчми, «де голота п'є», і тоді можна захмеліти від них, мов від старого вина чи «шпагатівки» (див. у Ю. Федьковича).

Оноді почав було і я записувати в окремий зошит вирази і вислови, про які дослідники кажуть – «Народ скаже, як зав'яже».

Та їх треба почути і відчути «на живому».

Приміром, осікне лукавий вуйко набридливого нахабу: «Гони, Федьку, поза хрест!», «Не пхай свої три грейцарі», «не рий, як свиня», або «як свисну по морді, то тобі аж смак си скривит!» І смачно оближеться, як від меду.

А нахаба, задітий за живе, чи тільки трішки вжалений, залежно від тону, яким його вилаяно, огризнеться: «Мой, тумане, не крути, як фірман батогом», бо «харкну тобі межі очі! І будемо видіти, кому «смак си скривит».

Як правило, незлобливо лаються вуйки, бо не переорав один одному межі, не мають між собою якихось «рахунків», та і чарка наче солодке змочує горло з перченими словами.

За барки можуть вцепитися мужики тоді, коли ображено їх гонор – газдівський, сімейний. Ану, сказати господарю, що коні у нього, як коти, чи обізвати жінку когось «курвою регіментською» (лайка виникла у воєнні роки, коли деякі молодіці волочилися з жовнірами), чи натякнути про якусь, що «волос сивіє, а жопа дуріє». В ображеного очі іскри крешуть, кулаки стискаються, аж кісточки на них біліють, і тоді він може пустити зухвальцю кров з носа, себто «кушку розбити».

Виразів таких я «поназбирав» з пам'яті десятки. А вони продовжують напливати. В них мудра «мужицька арихметика», і «вища математика», бо їх «автори» слів на вітер не кидають, влучне слово мають за оберіг.

Ян Машковський
«В корчмі на Поділлі»

Корнелій ІРОД

МІЛЬЙОНЕР

(Оповідання)

Мондока все частіше сунув осліничик на осоння, припирав спиною теплу стіну, прижмурював очі, ніби дрімав, і годинами сидів у задумі: що ж йому тепер робити?

Ще від батька знав таку науку: сімені не торкайся. Хто сім'я продає або й сам жере – ніщо інше, як дурень! Бо відтак з голоду здохне.

А він що? Ще добре, слава Богу, що встиг засіяти латку озимини. Бо, коли «гешефт» на нього напав, не лише жито, ячмінь та пшеницю, а й кукурудзу запродав геть все до зернини. Трохи собі – у млин, а решту розпродав. Цілу осінь ландав Мондока навколишніми ярмарками. Фрузина на водно напосідала:

– Тобі, чоловіче, задурно голова посивіла, коли нема в ній ані трішки розуму!..

– Заткай писок! – м'яко мовив він.

Мондока пробував відбити атаку грубим словом. Але що слово без належної інтонації? На жінчині нарікання він відзивався з певним запізненням і надто мляво, через що Фрузина робила вид, що наче й не чула, чого від неї вимагають:

– Хто в такі часи хліб продає? Якби не картопля в окопі на городі та дійна корівчина, повісили би сми зуби на клинок. Не гадай!

– Заткай писок, стара!

Як і раніше, його слова були позбавлені всякої загрози, і від цього вона тим дужче смілішала:

– Подивіться на нього, люди добрі! Нарід голодує, а старому храм на умі... Чим храмувати та гостей стрічати, коли ти гроші розтринькав?! Ще й радитися прийшов: «Як гадаєш, жінко, – перекинула Фрузина, – де нам грошей взяти?..» А там, де ти їх зафоросив!

Мондока так і знав, що далі буде: хай він, – скаже вона, – не валяє дурня і не спихає на інфляцію, бо не інфляція винна, а корчма, де він щодня пиячить і т.д. Тому волів вийти надвір, ще доки Фрузина мала дочитати своє. Але вона кидала навздогін, наче каменем за собакою:

– Ади, тікає! А що, не подобається, га? Треба було хліб не продавати. Чому продав?

Мондока тупотів призьбою, ішов напоїти Ружану та вкинути в ясла пласт сіна, а далі за хату, й сідав на осліничик. «Чому продавав?» – гмикав він.

А чому продавав – знає. Щоб мати і йому за поясом свій гріш, як усі чільні газди їхнього села. А що Мондока між чільними, ніхто не перечить. Але правда й те, що теж ніхто не подумав, як загоралася на Мондоці сорочка перед корчмою на толоці, де збиралися погомоніти у теплі

надвечір'я чоловіки після роботи, коли котрийсь питає його: «А що, бадіку Василю, складемося на око горілки?». Не важко складатися, коли гроші в кишені. А коли їх нема? Та ніби й у нього вже повинні б бути, тому й питають. Ще тільки другий повоєнний рік минав, а йому вдалося обидві дівчини віддати. Це вам не жарт, коли подумати на нинішні нестатки і що із стількох парубків, котрих погнали на фронт, вернулося кілька. І все ж – дав Бог пару і його дочкам, зате збіднів Мондока після двох весіль, мабуть, гірше, ніж після страшної пожежі. «Нічого, – казала раніше Фрузина, – добре, що спромоглися. А гроші, коли буде здоров'я, ще зберемо». Легко бабі ротом молоти, а не скаже, з чого ті гроші збирати. Всю галицю порізала на весілля, а іншу не розвела, щоб тепер можна було яйця чи якусь курку продати. І молока вже нема звідки продавати, бо їхня Ружана аж через місяць повинна отелитись. Отож і гроша ніякого не було звідки добути. Що ж тоді мав він робити? Продав хліб!

А виходить, вкоїв дурницю. Знає це вже й без жінчиних дорікань. Велику дурницю, хоч насправді вона не повністю належить йому. А спробуй втовкти таке бабі в голову. Ніяким бісом! Так, Мондока признає, що продав увесь хліб, навіть насіння. Признає – в цьому провинився, але хіба теж він винен в тому, що одержані гроші закінчились набагато раніше, ніж він розраховував? Звідки йому знати, що ціни підуть вгору таким скаженим темпом, а те, що не купив сьогодні, завтра прийдеться платити втрое дорожче? А то й більше. Це вже не його вина. Адже він розраховував, що одержаних з гешефту грошей вистачить ще й з лишком. Тобто матиме й чим «складатися» з людьми вечорами на толоці, і чим справити цьогорічний храм. Він на це подумав із самого початку. Поділив зароблені гроші натрое: одні на щоденні хатні потреби – солі, сірників, нафти, хоч після війни все це й не так густо привозили в їхнє село, – інші для своєї душі, а треті на храм.

Але вийшло не як він планував. Сірників та нафти зовсім не привозили за останні місяці, а за око горілки не те що не правлять, як раніше, кількадесят, а вже й не кількасот і навіть не тисячу-дві, а сотні тисяч! У таких умовах скільки могли застоятись у нього за поясом одержані за проданий хліб гроші? А хіба поясниш дурній бабі, як швидко виходять з обігу гроші і чому сьогодні горілка в порівнянні з учорашньою ціною? Не встигнеш і рота роззявити, як вона вже гавкне: «А хто тя заставляє пити?..».

Мондока подрімав на осонні ще з півгодини. А тоді схопився рвучко (жодної конкретної причини на це не було),

протер очі, засукав цигарку, засунув її під закурений вус і подався на толоку раніше, ніж іншими днями.

Ішов неквапно. Попахував, чухав потилицю, відплювувався, але думка застрявала чимраз глибше в його голову: що ж йому тепер робити?! Фрузина, може, має рацію: не здохне, якщо не буде пити. Та не в цьому річ. Невдовзі храм. Надійдуть гості з навколишніх сіл – свати, зяті, куми, знайомі, ровесники, з якими парубочив і які поженилися не у своєму селі, а у Василя Мондоки пустий стіл! Ото файно, правда? А по храму що? Чим виживуть до нового хліба? А в нього і того буде мало, бо мало засіяв, і поверх всього, дощу не було ні краплини вже третій місяць. Люди почали говорити про неминучий голод. А Господь знає...

Вулиця завершила направо, і з повороту Мондока замітив, що на толоці, хоч ще зовсім рано, вже зійшлося кілька-надцятєро. А то що за зібрання?.. – здивовано гмикнув. Він не всидів дома через Фрузинин язик, а їм чого? До вечора ще довго ждати.

В міру наближення до гурту він бачив, що чоловіки оточили когось і розмовляють жваво. «Може, знов щось із землею, – зрадів, – бо торік, коли роздавали, обіцяли нову реформу, яка додасть незадоволеним по півфальчі. Та ні... – ще дужче здивувався Мондока, коли побачив на подвір'ї корчми з десять коней та корів. – Агій, то знову реквізиція?..» – прискорив він ходу.

Мондока підійшов до гурту і зрадів, що його не дуже замітили, бо мало хто відповів на добридень. Щоправда, й він привітався неголосно. Став прислухатися до безладної бесіди, щоб розкусити, що діється на толоці. А докумекався невдовзі – не сваряться, а торгують.

– Що тут, Койлику? – смикнув він Василюка за рукав.

– Ади, бадіку, цей пан скуповує худобу. Лиш корови. Бере й коні, якщо молоді, до чотирьох-п'яти років. Каже, що не собі купує, а якомусь більшому від себе панові.

– Тааак?.. – протягнув Мондока. – А я гадав, не дай Господи, знов якась реквізиція.

– Ні, бадіку. А платити платить цей пан, скільки хто заправить. По цьому видно, що платить не з власної кишені. Дав перше Кулуцисі за корову сто сорок мільйонів!

– Ти що?

– Бігме. А грошей має. Ану подивіться на оту валізу, що біля двох панків – повна!

– А чому сваряться?

– Та не сваряться. Подорожник галасує, що взяв за корову лиш вісімдесят мільйонів, а Кулуциха за здохлятину – аж сто сорок! Бо ви стільки заправили, – відповів йому пан і не хоче доплатити. Добре має. Чому не правив зразу більше? А Кулуцишина корова не здохлятина, ви ж знаєте. Он, бачу, вже й Куцюра веде сюди корову.

– Так-так... – уже не слухав Мондока, що йому

деренкотить Василюк, бо в голові блимнула рятівна думка: а що, коли він свою Ружану...?

І, не думаючи довго, Мондока крутнувся й подався додому. Забіг засапаний на подвір'я, а далі в стайню, відв'язав воловід від ясел. Коли виводив корову, зустрів його Фрузина:

– Госпідку! – сплеснула вона весело. – Де це записати, що ти замість чипіти перед корчмою, подумав корівчину попати?

Мондока не відповів їй. Натомість Фрузина, коли побачила, що він відчиняє браму й жене Ружану на вулицю, ще похвалила:

– І не на горб, де нема вже що пасти, а кудись у луг... Брава!

На вулиці Мондока подумав, що треба було йому взяти якусь торбину на стільки грошей. «А хіба спаде щось путне в голову, коли баба торохтить, мов пересохлий млин?..» – взяла його злість, але надія вибитися нарешті з нужди втихомирила. Нічого – наб'є грішми пазуху. Це не біда. Коли б було їх якнайбільше!

Мондока крокував гордуватю. Штовхнув збляклий капелюх на потилицю і взявся весело посвистувати. Але скоро перестав. Здалося йому, що якимось не пасує. І не тому, що він уже давно не парубок. Хіба лиш парубкам підходить посвистувати? Та поверх бадьорого настрою, з кожним кроком, що наближав його до натовпу, в Мондочину душу сідав невиразний сум. Певне тому, що невдовзі прийдеться розлучитись назавжди з Ружаною. А він дуже її любив, як ніяку іншу свою маржину; якби не соромися, сказав би, що майже як рідну дитину. Але й тому, що обманув Фрузину й не сказав про свій намір. Вона, дурна, гадає, що він повів

Ружану на пашу... Ото буде вереск, коли довідається! Нічого. Втихомирить він свою бабу купою грошей. Вона не бачить, що війна та посуха, щоб вже не згадувати ще й двоє весіль, геть їх зруйнували? Скоро в них ні кола, ні двора. Думав, що продажем хліба якимось виб'ються. Хто його знав, що поверх стількох зол настане ще й інфляція? Зате тепер...

(Продовження на 22 стор.)

МІЛЬЙОНЕР

(Продовження з 21 стор.)

Мондока опам'ятався, що вже дійшов; погнав Ружану з дороги на толоку. В натовпі замітили його – всі повернулись у ту сторону, а баришник ступив крок-два йому назустріч.

– Продасте, вуйку? – зустрів його перекупник.

– Та я би-х...

– А які гроші правите за цю корівчину?

– Німецької породи, пане... – зняв Мондока капелюха, вітаючи незнайомого пана і всіх інших.

– Бачу.

– Ще й молода, – продовжував Мондока набивати ціну.

– Лиш троє телят мала дотепер...

– Добре-добре, а за скільки хочете її продати?

– А я знаю?.. – завагався Мондока.

– А хто знає, чоловіче? – посміхнувся пан. – Чи, може, не на продаж вона в тебе?

– Та на продаж, але я продажною корів не займався, то й на цінах не розуміюся...

Мондока помовчав хвилику, уважно придивився незнайомому в обличчя, а тоді підійшов на крок ближче і напропале викрисав:

– Дасте двісті мільйонів?

– Що? – перепитав пан не то здивовано, не то зацікавлено і навіть не глипнув на Мондоку, а кивнув на юнаків, котрі стерегли валізу.

Мондока набрав відваги й поквапився додати:

– Це за Ружану. А вона ківна, через місяць уположе вам теля. Так що разом – двісті п'ятдесят!..

В натовпі хтось тихо й протяжно засвистів. Нова ціна і на цей раз не роздратувала покупця. Він повернув трохи здивований погляд, зміряв Мондоку й усміхнувся:

– Бери, чоловіче, двісті двадцять мільйонів і йди з Богом. Ніхто не дасть тобі більше.

У Мондоки раптом пересохло в горлі, і він не був у силі видавити жодного слова. Тільки ледве кивнув головою. Один із юнаків взяв Ружану за воловід і повів у напрям корчми, а другий підніс валізу.

– Держи, пане мільйонер!

Мондока простягнув руку, але не зводив очей зі своєї Ружани. Корова ніби опиралася – Мондока це добре бачив, – пленталася повільно й неохоче назустріч новій своїй долі. Час від часу він зиркав на свою долоню, на якій стіс грошей постійно наростав. Пан відраховував неквапно й рівномірно, але Мондока не слідував, чи правильна та лічба. Робили це за нього односельчани, які оточили їх довкола й мовчки та заздрісно дивились на купу грошей. Коли стіс надто виріс, Мондока засунув гроші у пазуху.

Потім знову простягнув руку. Якраз в той момент Ружану завели на подвір'я корчми. В Мондочиній душі щось обірвалося й болісно провалилося.

– Рахуйте швидше, пане! – майже викрикнувся Мондока й став гарячково напихати пазуху.

Числення потривало ще трохи, а коли закінчилося, пазухатий Мондока виглядав мов надута корова, що напаслася мокрої люцерни.

– Іди з Богом, пане мільйонер! Умієш торгувати...

– пожартував перекупник і поплескав Мондоку по плечі.

– На тобі й на могорич.

Він переплатив на п'ятсот тисяч, тобто на ту горілку, яку за звичаєм вони повинні були пити, коли укладали угоду. Так вимагали правила торгівлі. Але пан один, а продавців багато. Ясна річ, що він не міг зі всіма пити могорич. Мондока взяв подаровані гроші, подякував і, в супроводі кількох чоловіків, подався до корчми.

До вечора незнайомий пан спорожнив свою валізу, а люди, котрі прийшли з ним, погнавши куплену череду на вокзал, де ждали на них порожні вагони, і ще тієї ночі поїхали.

Корчма гуділа, переповнена сміхом та густим ци-гарковим димом. Мондока кілька разів хотів віднести гроші додому і відтак вернутися, але не давали.

– Бадіку Василю, – підлещувався Василюк, – ото облупили-сте того пана! Ви взяли найбільше грошей!

– Але й моя Ружана... – задоволено й вдавано скромно пробував Мондока перевести заслугу із себе на якість проданого товару.

Пили допізна. Мабуть, у своєму житті Мондока ще ніколи не був таким п'яним. Не те що плентався чи падав ідучи додому, а ледве доповз. Череватий та немічний, як старий павук. Біля своєї хвіртки упав, але грошей не загубив. Фрузина ледве завела, власне, заволочила його до хати й приперла до одвірка, примовляючи зовсім не пишномовно. Коли розперезала, навкруг чоловіка упала з пазухи купа грошей, аж Фрузина зойкнула. Потім стала випитувати, та що з колодою говорити? Коли б хоч могла донести його і звалити на постіль, щоб до завтра витверезився. Ади, стариган! Сміється по-дурному та лізе цілуватися... Іди геть і не слинься! Поговоримо ми завтра!..

Вранці Мондочина голова гупала довбнею, мало не лопала. І очей не міг ворухнути від болю, де там вставати, хоч по вікні додумався, що сонце вже високо. А то хто голосить? Якесь нещастя в сусідів, а чи помер хтось?..

Раптом забігла Фрузина. Накинулася на свого чоловіка, божевільно вхопила його пазурами за згрібну сорочку, розридалася й водночас стала сильно термосити ним:

– Дурню старий! Чого продав Ружану?! Пся' кров, п'янице остатня! Сеї ночі в Румунії змінилися гроші!.. Що тепер з твоїх мільйонів?! Хіба вогонь ними підпалювати...

Марія ЧУБІКА

ВІД ПОЛАМАНИХ КРИЛ ДО ВИСОКОГО ЛЕТУ

(Оповідання)

(Продовження з № 229)

Поверталась на роботу, любуючись пейзажем рідної околиці. Мов дівчата у жовтозолотавих сукнях, стояли дерева, які наче вклонялися людям, а вітер розносив на своїх крилах їх багряне листя.

В задумі слідувала за ними, а опісля підставила долоню, на яку легко опустився одинокий листок. Сумно глянула на нього, а в голові майнуло: от так і мене жене вир життя поміж добрих і лихих людей.

Наступного дня вже була на роботі. Професор запросив її на коротку бесіду. Він розповів, що за ці дні все думав-передумував, як допомогти їй та Валентині, і знайшов вихід.

– За кілька днів упорядкую документи і, гадаю, що всі удари з боку сім'ї Редяну припиняться. Він загрожував і мені, але я не його підлеглий. Але я хочу захистити вас обох, бо бажаю бачити вас щасливими, – сказав професор Мінкулеску.

Ярина довго не наважувалась на пропозицію пана професора. Короткі осінні дні минали скоро у щоденних клопотах із хворими, а довгими ночами сон втікав від неї, як втікає струмок холодної води, який щойно пробився із землі і дзюркотливо мчить в далечінь.

«Що скаже мама, тітка? Що скаже Валентин? А сім'я професора? Я нічого не знаю про його сім'ю», – такі думки мучили її, не давали спокою, а порадитися не було з ким.

Правда, професор не наполягав, чекав, щоб вона сама вирішила.

І так, одного ранку, після довгої безсонної ночі вона сказала:

– Я згідна, але не знаю, як до того віднесеться Валентин.

– Чим скоріше поговорю з ним, – сказав професор.

– У мене є до вас одне запитання, – тихим голосом сказала Ярина.

– Будь ласка, питай! – мовив професор.

– Прошу скажіть, як до цього ставляться члени вашої сім'ї, вони згодні?

– Шкода, що я не розказав тобі скоріше про все, але я взагалі стараюсь не говорити про цей болючий період мого життя. Колись я втратив любу дружину і дорогих моїх діточок. Це була аварія, це була велика трагедія. Я нікому не говорю про це, щоб не ярити рани. З того часу я живу сам, сам із своїм горем. Я вільний робити, що хочу, що бажаю. А я бажаю удочерити тебе, допомогти тобі і Валентину, я буду вважати вас своїми дітьми, бо якби моїм Всевишній Господь подарував життя, то зараз вони були б вашого віку.

– Пробачте, я не хотіла завдати вам болю, – сказала дівчина.

– А ти, Яринко, доросла дівчина, ти відповідаєш за себе. Отже, я завтра подам документи, а наступного дня ти станеш моєю дочкою, і ніхто не посміє тебе кривдити. Святкувати будемо, коли зможе приїхати і Валентин, – додав професор.

Скоро минув день, і Ярина тремтячою рукою підписувала документи, додавши до свого прізвища ще одне, румунське – Мінкулеску.

– Хай буде на щастя і велику радість для нас усіх трьох, – побажав професор і прозора велика сльоза потекла по його обличчю.

В той момент роздався телефонний дзвінок. Професор підняв трубку і через мить сказав:

– Нам треба йти, Яринко, машина швидкої допомоги привезла пацієнтку у дуже важкому стані, – і вони скоро рушили до лікарні.

Після операції дві доби не спускали очей з хворої, стан якої був критичним. Жінка – вдова, вдома на неї чекало шестеро дітей. Лікарі боролися за її життя.

Всі вже були перевтомлені, відпочивали по черзі у своїх кабінетах.

Третього дня вранці стан пацієнтки поліпшився і професор наказав дівчині йти додому і відпочити.

Втомлена дівчина поверталась додому пішки, щоб не заснути в автобусі. Коли наблизилась до кав'ярні, побачила там Валентинову машину.

Увійшла, з дверей обвела поглядом зал і остовпіла. За столом сидів юнак і щось розповідав Руксандрі Редяну.

«Як він опинився тут? – подумала і в пам'яті зринуло фото дівчини з малюком. – Це, мабуть, таки правда. Коли він приїхав? І чому не повідомив професора чи мене? Значить він приїхав задля неї і дитини», – клубочились думки в її голові, мов густі хмари по небу.

Метнула до дверей. У скронях бушувала кров. Втому, як рукою зняло, а сон розвіявся, як розвівається весною тополиний пух під легеньким подувом вітру.

Вибігла на вулицю і підставила розпашіле палаюче обличчя осінньому вітру, сльози набігли на очі.

Довго блукала вулицями міста, опісля присіла на холодну лаву напівпорожнього парку. Хоча стояв похмурий прохолодний день, просиділа так аж до смерку. Квалість пройняла все її єство. Рушила додому. Не ївши, прилягла на ліжку.

Скоро відчула, як повіки, важкі мов олово, зіплюються, і вона поринула у глибокий сон...

(Далі буде)

Михайло-Гафія ТРАЙСТА

НЕЗНАЙОМКА У ФІАЛКОВІЙ СУКНІ

(Новела)

(Продовження з № 229)

7.

Окам'янілий від горя і подиву, Папоротяну стежив за своєю чарівною дружиною і намагався оговтатись від шоку. Чомусь-то йому хотілось кричати, горлати, ревіти... порвати все на шматки, все, весь світ... Але світ світом, не з паперу створений, щоб якийсь там хірург, будь він і поет, порвав його через своє горе. Байдуже світу до людського горя...

Великі краплі поту стікали по його блискучій лисій голові, але він не був у змозі добути з кишені хустину, щоб витерти спітніле чоло.

«Я кохалася з Паблом Ронішоряну...» – звучали в його вухах, мов важкий і поганий проклин, слова чарівної Корнелії.

Як це так? Воляло все в ньому, а, може, то був крик його душі, яка прокинулася до болючої реальності. Мабуть, нарешті зрозумів, що не все належить йому, що навіть вона, його шлюбна жінка, його чарівна Корнелія, не є його власністю і її краса не належить тільки йому.

Але чому вона не сказала йому, він зміг би запобігти цій катастрофі, міг врятувати її від падіння, як врятував її тоді, коли до неї залицявся той лікар стажер.

– Ч-ч-чому ти мене не попередила? – нарешті, ледь прошептав пересохлими устами Папоротяну.

– Тому що я хотіла цього, бажала його, як нікого ніколи, розумієш?! – отримав бідний хірург

другий удар, набагато сильніший від першого.

Раптом його огорнув страх. Сильний незрозумілий страх, який паралізував його думки. Цього разу вийшло по-іншому, не як з лікарем стажером.

Цього разу вона так хотіла.

«Тому що я хотіла цього, бажала його, як нікого ніколи, розумієш?!».

Страх вився далі, наче поволока, обгортаючи його тіло, серце, душу... піднімався вгору, стискав горло... Він може втратити її, назавжди втратити, або потрапити в плітки мегаполісу, – все це рвало його серце, мов дикий звір пазурами.

«Ви чули, що доктора Папоротяну покинула дружина?!»; «Хе-хе-хе, мабуть, вже не змозі її кохати»; «Так йому і треба, старому, якщо взяв собі молоду дружину!»; «Бідний Антон, що ж він тепер буде робити?» – здавалось, що він вже чує плітки, наче шум буйної каламутної річки.

Але, може, це був тільки сон, якийсь дивний кошмар, в якому чарівна Корнелія, яка належала тільки і тільки йому, повстала проти нього. На жаль, ні, це не був сон, а реальне повстання чарівної Корнелії, повстання проти його положення в суспільстві, проти його великого літературного імені, яке будуть шанувати безліч поколінь, повстання проти його безсмертя...

В одну мить весь незрозумілий страх перетворився в сліпу невиннову лють, Папоротяну, мабуть, і не усвідомив, як піднявся з крісла

і з криком «Суко!» накинувся на неї.

Удари сипалися градом, поки чарівна Корнелія, знепритомнівши, повалилася на підлогу, тоді почав бити її ногами. Вдаряв ритмічно, немов по чийсь команді, і після кожного удару цідив крізь зуби: «Суко!», слово, яке здавалось їй болючим від ударів. Зупинився тільки тоді, коли вона перестала ворухитись, після чого вийшов байдужий до того, чи вона жива, чи мертва.

Плакала. Чарівна Корнелія плакала. Сиділа на ведмежому хустрі серед його спальні із зігнутою, наче очікуючи удару батога, спиною і плакала.

Пабло Ронішоряну дивився на неї байдуже, хоча бажав відчутти що-небудь, якщо не кохання, то бодай милосердя... Та не відчував нічого до жінки, заради якої ще минулого вечора був

здатний на великі жертви, але вона прийшла на перший його поклик, прийшла, як будь-котра інша, і цим розбила все.

Тепер він сидів і думав про дівчину, яка працює в газетному кіоску в коридорі міської бібліотеки, а вона сиділа біля його ніг і плакала.

Ще минулого тижня йому впагло око на продавщицю газет, а вчора хотів завести з нею розмову, але вп्लутався в цю історію з дружиною хірурга, яка закінчилась синцями і сльозами, і хтозна чи такі закінчилась.

Сімона, так звали дівчину, навчена тіткою Євгенією, яка вийшла на пенсію, зупиняла по примірнику з кожної публікації, які Пабло купував завжди. Певна річ, дівчина знала, що він поет. «Великий поет», мабуть, так їй сказала тітка Євгенія, тому вона так багатообіцяюче посміхається йому.

– Вчора ти говорив, що не уявляєш собі життя без мене, а сьогодні проганяєш мене до нього, – мовила крізь сльози Корнелія.

Пабло мовчав.

– Чому ти брехав?...

– Я не брехав, тільки що...

– Тільки що?.. – повторила за ним.

– Вчора я тебе кохав.

– А сьогодні ти проганяєш мене, – почала знову плакати.

– Ні, не проганяю, а піду сам, – сказав, встаючи.

– Коли повернешся? – запитала з надією.

– Після того, як ти підеш, – кинув виходячи.

– І-і-і ти не маєш стиду прийти до мене і-і-і сказати так прямо, – ікав Папоротяну, – щоб

я забрав свою дружину з твого ліжка?.. Ти – дебіл і-і-і шахрай, ось що ти є!..

– Пане Папоротяну. Зі всією повагою...

– З повагою!.. Якою повагою?! З повагою, якою ти трахаєш мою дружину?! Свине!.. – перервав його хірург. – Ти осквернив мою дружину, ти розбив мені життя, ти, ти...

– Спокійно, пане Папоротяну, я сказав, що це не значить нічого, це тільки випадковість, я не навмисно, це випадковість, нещасна і невинна випадковість. Вона кохає вас, я впевнений у цьому, саме тому і призналась вам. З жінками часто таке буває.

– Як ти міг так поступити зі мною? Ти, як мужчина, як літератор, як міг трахатись з дружиною твого побратима по перу?.. Як, говори?! Я все ж таки не будь-хто, моє ім'я...

– Вибачаюсь, за те, що скажу вам, але я не вважаю вас своїм побратимом по перу.

Папоротяну з червоного, як рак, став білим, як вапно.

– Те, що ви пишете, шанований, не можна назвати поезією, це тільки літературна цибульщина, банальна купа слів без ніякого смислу, без жодного напрямку і сенсу.

– Не досить тобі моєї дружини, хочеш осквернити і мою поезію?.. Забирайся під сто чортів з мого кабінету! – горлав Папоротяну, втративши контроль над собою. – Якби ми жили в інший час, я б тебе визвав на дуель!

– Я з великим задоволенням погодився б, пане Папоротяну, – посміхнувся Пабло, виходячи з кабінету хірурга.

Микола КОРНИЦАН

ЗАБУДЬ,
ЩО
ІСНУЄШ
(афоризми)

♦ Щасливими є тільки ті, котрі розуміють, що більш за все наше життя – це тільки наша реальність.

♦ На поверхні скляного мосту я бачив зворотну сторону твоєї тіні. Вона сяяла.

♦ Далеко є тільки там, де тебе немає.

♦ Іноді я відчуваю, що мені бракує людини, яка, можливо, існує, існує, повинна існувати. Бракує саме тебе.

♦ Я кохав тільки ту, якою хотів щоб ти була. Якою ти є, я пізнав, коли зрозумів, що без тебе не може бути нічого з того, що я бажав.

♦ Я пізнаю тебе занадто добре. Навіть із заплученими очима, загублена в юрбі чужих тіней, я могла б тебе упізнати, могла б відчутти.

♦ Боїмося, коли кохаємо. Боїмося, що дізнаємось те, чого не знали про самих себе.

♦ Більше ніж самотність, болить поступова наявність людини, яку тобі заборонено кохати.

♦ Щоби зрозуміти, що ілюзії чужинців реальніші за мою присутність, мені треба було відвідати і ті місця, які я тільки уявляв, що могли б існувати.

(Далі буде)

Анна ТРАЙСТА РУШТЬ

ДИЖИЙ РАЙ

(Повість)

(Продовження з № 229)

НІЧНА ПОДРУГА

Якось, ще коли був легінем, Василь Довган, син старої Петрихи, а тепер і батько Петрика, повертаючись із вечорниць пізньої ночі крутою стежкою поміж садами та темними плотами, котрі стояли, мов якісь велетні при місячному сяйві і сторожили людські маєтки, а далі – відкритим полем поміж травами та вівсяними нивами, поспішав додому.

Було прекрасне гаряче літо. Пахло травами, котрі ждали людської коси, весело співали цвіркуни.

Із неба заздрісно глядів блідий холодний місяць, котрий плив поміж плямами чорних хмар, схожих на старих баб.

Крім цвіркунів – ні звуку. Хати давно уже подрімали. Усюди панувала мертва тиша.

Щоб підбадьоритись трохи, Василь почав посвистувати. Іншим разом, коли повертався від дівок, співав веселих пісень, але тепер щось не співалося.

Недоходячи до Бовтуської криниці, що сховалась у зворі під самим вапняком Медведьового берега, щось зашелестіло у густих вербах коло потічка і почало лячно плакати, мов новонароджене немовля.

Йому перехопило дух, і ноги пом'якли. Став на стежці, прислухався. Тихо... Ніде ні душі. «Мабуть, причулося», – подумав і рушив далі, посвистуючи.

Між гілками знову зашелестіло і несамоовито заверещало.

«Має бути збіща», – подумав він, як чув по оприведях у дитинстві, куди водила його мати, бо не мала із ким залишити дітей вдома після смерті їх батька, Петра Довгана.

«Што діяти? – думає, – Куди іти?».

Його обвіяло прохолодою.

«Додому ще далеко!.. Корняти людей серед ночі, аби утворили та пустили до хижі... Не годитса! Хтозна, што подумає господарь про мене?»

А, по-друге, осміють мене люде по селу: што я за легінь, што боюса ночі?.. Дівки обийдуть, та не пуйде ні одна за мене».

Рушив далі. Жалів, що не взяв пса, як робив узими, щоб захиститися від вовків.

Він чув від баби Дрейки та баби Говдії, що серед ночі до третіх півнів ходять збіщата, померші

нехрещені діти, неспокійні душі яких блукають ночами, шукаючи запізнілих людей, щоб похрестили їх, давши християнські імена.

Пригадав молитву для цього діла і почав промовляти в думці:

«Не я тя хрещу, Бог тя хрестит
Єси ти хлопчик, будь Гаврило,
Єси ти дівчина, будь Варвара.
Во ім'я Христа, Бога і Св'ятого Духа.
Амінь!»

Потім збагнув, що немовля треба одягнути після хрещення, купити крижму, хусточку або якусь ганчірку...

А звідки? На ньому лиш сорочка і гачі, а на голові – клепаня.

В руці тримав вишиту гарну білу хусточку від Явдохи Чабрикової, яку здавна кохав, а цього вечора вона призналась, що теж його любить та подарувала йому нову хусточку.

«Што робити?» – він не хотів втратити дорогоцінний для нього подарунк, від якого пахло васильком як і від волося коханої. По дорозі він часто прикладав хусточку до свого обличчя та летів на гору щасливим, як ніколи. Згадка про кохану додала йому рішучості, і він рушив далі.

«Буде што буде! Додому треба якось добратиса! Хоть би перейти Бовтуский звур коло криниці!» – підбадьорював себе.

Там завжди було темно і страшно, навіть і вдень, бо туди ніколи сонце не заглядало.

Зупинився, прислухався... Тихо...

Рушив далі, та коли підійшов до зворика, знову

щось завовтузилося на ліщині, що звисала над криницею. Та як залопоче, як заверещить! Василеві волосся стало дибом. Подумав тікати. Але ноги не слухались, задеревіли, мов приліпились до землі магнітом.

«Но, звідси куди? – питав в думці сам себе, – На гору і так тяжко підняти, а ще бігом...».

Завмер із переляку, коли побачив два червоні вогники, що світились мов розжарені вугля у грубі. Йому перехопило дух, подумав, що то нечиста сила висить на гілці та хоче його зжерти, як шаркань, задушити, або просто втопити у кирниці.

Василь – ноги на плечі та бігом на Медведьову Гору, на якій крім столітнього в'яза нічого не було.

Перехрестився та подякував Матері Божій, що збувся страху, котрий оволодів його серцем.

Постояв трохи, обдивився... Тихо!..

Місяця уже не було. Заховався десь за хмари.

Хотів кинутись горілиць на землю, щоб відпочити трохи, але скоро відкинув цей намір, побачивши знову недалеко біля себе ті самі розжарені вуглики.

Василь свиснув якомога сильніше, враз із землі піднявся великий птах з палаючими очима, та як заверещить!.. Парубок ледь не впав із ніг.

«А, есе ти мене, бугочко проклята, перепудила до смерті? А я думав, што збіща або якийс нечистий дух. А здохла бес дов завтра!» – промовив він у думці, сплюнув і рушив додому.

Сова летіла поруч парубка і верещала дитячим голосом.

Він не міг знати, чи сові подобався його свист чи ні, але запримітив, що скільки разів він посвистував, стільки разів сова відзивалася вереском. Коли переставав свистати – сова переставала кричати і відставала від нього.

І так сова провела Василя аж до самого дому, а потім сіла на крилату яблуню, що росла перед хатою. Там вона сиділа і на другий день, мов курка на гілці, безжурно дрімала. Відтоді кожного разу, коли Василь Довган повертався пізньої ночі від Явдохи додому, посвистуючи, сова радісно проводжала його, а вдень дрімала на їхній яблуні і чекала нової зустрічі, поки не переселилася зовсім у їхній сад.

Спочатку Петриха сварила сина, мовляв, «на яку фену» привів сову додому, щоб верещала цілу ніч, як на якесь страшне лихо, але згодом звикла до її нічного крику і раділа, що сова виловила всіх вужів, мишей та ящірок, яких не всилі були виловити її коти. І міркувала, що все живе, котре сотворив Всевишній на землі, живе в спільноті із нами і має свою ціль.

(Далі буде).

Михайло ВОЛОЩУК

«НАЗВАТИ МОЖНА ЦЕ ЖИТТЯМ...»

В ДУШІ МОЇЙ

В душі моїй і радощі, і муки,
У той же час і сніг, і дощ шумить,
У ту же пору сонце гріє луки
І морозець, мов слово зле, дзвенить.

В душі... Отам містяться світ і далі,
В ній спокій і громи, що струни рвуть.
В ній квіти і такі, що вже зів'яли,
І ті, що лиш для вічності цвітуть.

МИ ЛІТАЛИ

Хай вже вкарбується в буття
Усе, чого ми спрагло ждали,
Бо у любові все життя
Ми не ходили, а літали.

Тепер, як крила вже не ті,
Дедали важче нам летіти.
Не оминаємо круті
Шпилі, яких і не вгледіти

В туманах, бо коли була
Ця твердь, її ми облітали,
Та як любов ця відгула,
Тоді ціну їй справжню взнали.

Я БУВ

Я був і сонцем, і дощем,
І глиною, і скрипкою, і цвітом.
Устиг я бути заходом і днем,
Зорею, місяцем і літом.

Назвати можна це життям,
Порогом рідної хатини,
Молитвою і сущим днем,
Чи просто долею людини...

НЕ СЛОВОМ

Не словом ти сказала – жий, терпи,
А поглядом і щирою сльозою.
І відтоді усі мої думки
Лиш заповнені тобою.

Ти ніч мою зробила днем
І рану в спів перетворила.
І я, обпалений вогнем,
Розправив знову свої крила.

Павло РОМАНЮК

НЕЗАГОЄНІ РАНИ

(Уривок з роману)

(Продовження з № 228)

Прогомоніла і друга весна, така, як народжувалася віками, промайнула, не нагрівши, скільки чорного під нігтем, життя сім'ї Петра Чорняка.

«Звірі! Забрали трьох синів! Забули, що я хромий!.. Ніякої вісті від жодного. Ба, куди їх відіслали?..» – не раз думав Петро, сидячи на широкій призьбі, насипаній ще його батьком, старим Ільком.

Увечері, коли сільський сторож приніс і приліпив на ворота невеликий друкований папір-повідомлення, Петро Чорняк, сусіди, діти, зібралися подивитись, обходячи, мов якесь чудо, або як то колись збиралися довкола першого прибулого в село автомобіля.

Петро Чорняк не вмів читати, хоч і брав участь у 14-тій.

– Ану прочитай, що там пише!.. – попросив він Федора, свого сусіда. – Читай, бо ти розбираєшся в буквах.

– Та лиш щось нове буде, – гордувато сказав Федір, витягнувши тонку білу шию з полатаного синього коміра... – Так, так, я не казав? Нове!..

Присутні запитливо дивилися на Федорова, стежили за кожним рухом його загостреної, мов у цапа, борідки.

– Невже?.. – пробував вгадати Петро, але Федір перебив його, читаючи по складах: «На ро-бо-ту... по дво-є о-сіб з кож-но-ї ха-ти... тут.. для...». Тут діти замазали чимось. Бо ніяк не розберу, – вибачався Федір, чухаючи борідку і тицяючи пальцем у папір. – Ага, так... «Гро-ші... для... для під-трим-ки сі-м'ї... За-пи-суй-те-ся...», – тицьнув пальцем Петро.

– Дідько його бери!.. – нервово сплюнув Федір.

Приблизилися й інші. Почалася розмова. В очах присутніх грали іскри здивування і недовір'я.

Одні з них знали, що то значить: «платить», «на роботу» й «добровільно записуйтеся». Знали, які там «заробітки». Тільки Михайло Глуман радів, почувши звістку про «обіцяне щастя».

Вечір наближався, котився, мов сонний птах, на Федецульський кут.

За звичкою, як і перед першою світовою війною, ті, що залишилися вдома, вечорами збиралися під старою липою, що височіла над вулицею, мов непохитна влада.

На вулиці, де щовечора після роботи сходилися майже всі федецуляни, кожний знав своє місце. Кожний знав, хто з відсутніх на війні, хто не повернувся, а в кого вчора закрутилася в хаті смерть.

Зібралось чимало люду. Говорили тихим голосом. Здалека здавалося, що гуде рій сонних джмелів. Тільки Михайло Глуман заводив неждану веселу розмову:

– Та дивися, яке щастя зразу до нас прилетіло!.. Я знаю. Мені розказував один пан там... Та-ак.

– Ану, мовчи... – перебивали його старі.

Як всі зрозуміли, від кожної сім'ї повинно було від'їхати в Німеччину на роботу по двоє осіб: молоді, старі, але здібні до роботи.

Людмила сиділа на краю ярка в гурті дівчат, її ровесниць. В свої п'ятнадцять вона багато дечого могла зрозуміти з низки розмов, що точилися в той вечір під липою на лавиці.

Тиша федецульського кута майже не приймала такої розмови, але люди існували, жили в тому куті, трудилися, прикрашували його своєю любов'ю, інколи лиш розмовою.

Стара липа стояла, мов віковичний свідок всього: народження рівнянських ранків, дощів, райдуг, важких довгих зим, що не раз примушували рівнянців сидіти в хаті серед гомону веселих дітей, які не раз бралися гратись «у війну», ховаючись за припічок, і бахкали, сміючись.

Старий свідок ніколи не говорив, не знімав своєї смушевої шапки, бо її не мав, не кланявся нікому, тільки одному Богові. Вітер голубив її гілля, очищав од пороху, як молитва очищає совість та людське серце.

Вся історія тихого чи бурхливого життя Вишньої Рівни протікала, мов соки старої липи.

У важкі хвилини життя люди обдумували становище, набирали сили, совісті, мов дерево, що набирає сили з землі, щоб потім зашелестіти, на світ з висот подивитись і загомоніти, послухати, чим звідки віє. У важкі хвилини життя люди мріяли... Але цього разу не добром віяло...

Федецульська липа не знала, що діється довкола неї. Або знала, але не вмела розповісти. В її тіні на лавці велась розмова. Той папір-повідомлення розбурхав спокій федецулянів. Розмовляли тихо, задумливо...

– ...А що ж, в світі життя інакше! Підемо, заробимо і потім будемо жити по-панськи. По-друге – наказом. Те, що сказав бирув – і святе, і правдиве. Бо він, чесні християни, даний Богом, щоб владіти над людьми. Треба підкоритися, треба слухати, бо горе тому, хто не підкоряється! – помахуючи рукою, мов палкою, промовляв Михайло Глуман.

– Ти думав, що у світі калачі ростуть на вербах при дорозі?.. Ні, брате чесний, ні, не так то буває! В світі – два леї, а дома – один, святився б!.. – заперечливо відповідав Федір Грижак.

– Ти ж знаєш, чоловіче, яка у них техніка. Брате чесний, коли я був у «першій», то надивився, аж страшно!.. – тримався свого Михайло.

В серцях присутніх, які ледь розбиралися в таких справах, клубочилися запекла боротьба питань і дивувань, довір'я рвалося, згода переступала поріг незгоди.

Петро Чорняк підтримував свою нічийми ідеями непорушну позицію. Він знав, чого коштує віддаленість від рідного дому, родини, сім'ї, навіть від тієї лавиці, яка за чотири роки його відсутності аж гриби пустила, ждучи його мозолистих долонь. Навіть лавка потребує серця, жалю, ласки, мозолистої руки, яка б погладила її занепале, вкрите грибами тіло... «Біла дошка майже всміхалася до мене, – пригадує собі Петро, – як гладив я її, намоклу під благородними дощами».

Тепер було радісно сидіти на вишліфованій дощі, навіть приємно, і розмова текла, мов вода по склі, тільки деякі місця залишилися порожніми... «Ось там сидів Василь. Та де він тепер?.. Десь в окопі?.. А там, скраю, – Іван, а там, де Людмила сидить, – Дьорді, молодяк потужний, добрий косар... Та де він тепер?.. Бог знає де! Ні письма від них немає... Аби лиш віддати Людмилу, та ще молода, це біда!.. А моя Гафія, якщо добре пригадує собі, не сповнила п'ятнадцять, коли вже переступила Чорняків поріг. Віддати б Людмилу... Але тут друга біда... А якщо візьмуть її на роботу?.. Як візьмуть, повернеться, дасть Бог щастя та надії, як мені дав, коли я... Але я щодня, щомиті молився, і там, – пропали б, аби іщезли ті окопи! – і там молився. Так, так, молився Вовишньому, щоб відвернув від мене біду, і ось, я тут, живий, тільки що без ноги, хромий... Добре, що хоч так, а нога – то гріхи молодості. Ха-ха-ха... Було колись... Скавав я і в городці, попід вікна сусідок... ех, молодість... Гріх, гріх, але без гріха – не до попа, бжиття без гріха, мов літо без дощу!».

Намотувалися, мов на веретено, і розмртувалися, мов осінь з безлистих дерев, думки Петрові... Все крутилося величезним колесом, хотіло вирватись, покотитися до озера правди. «Де ж та правда, Господи, дай порозуміння!.. Хочуть мене вдруге

покалічити?! Не досить однієї ноги?.. Ще й другу хочуть відрубати?! 'ста їм того! Ця друга нога – дорожча: жінка – одна. Людмила – друга, невістка Марія – третя... Господи милосердний! Це моя «друга нога». Що ж мені без неї діяти?.. Без жінки – немає господарства; без кобили – не капає ніякий крейцар, а без Людмили й невістки – нема душі. Я ж не поган, а християнин!.. Мене хрестив Верба – наш піп, во ім'я Христа-мученика. І щоразу, коли минаю хреста, там, коло парафії, здіймаю крисаню, перехрещуюся – і в душі легшає... Та чи молиться моя Людмила?.. Бачиш, ані не знаю, а я її виростив... Жінка каже: «Я виростила дитину, я...». Е! А не подумає, хто давав крейцар до хати, хто?.. Всі гроші, всі до одного! Тільки деколи залишав якісь дрібнячки на погар... А як піде туди?.. А як піде туди?.. Але не думаю, що піде, бо я її не лишу. А як піде, лиш би знала дбати про себе, аби знала помолитися донька Петра Чорняка!.. Бо як то?.. Хочеш не хочеш – іди, іди в світ, мов у безвість... Завтра, чув я, відходить перший транспорт... Відходить... Що ж робити, як вирішити?.. Хто може вирішити долю своєї доньки, або, кажім, невістки...».

Людмилі, яка весь час дослухалася до розмови, набридло, бо вся ця балаканина ніяк не кінчалася, хоч вечір розпустив свій чорний жупан над селом, сповіщаючи, що вже пора... Пора відпочити, бо завтра зав'яжуться нові турботи.

По-дівоцьки підстрибнувши, разом зі своєю подругою Оленою подалася до своєї хати. Коло тину кинула подрузі тихо «Надобраніч!» і увійшла в сіни, намацуючи у півтемряві криву, мов ріжок, клямку хатніх дверей. Натиснула. Двері протяжно рипнули. В хаті було тихо і пусто. Мати стояла мовчазно коло печі з горнятком у руці, не повернула голови подивитися, хто ввійшов. На столі коло вікна лежала, мов склубочений їжачок, ще тепла мамалига. Коло мамалиги при слабому світлі підвішеного на дроті закуреного ліхтаря виднілася миска.

Щоразу, коли Людмила торкалася тієї миски, на думку напливлала історія про «швейцарську» миску, принесену батьком ще з «першої».

Марія, невістка, утомлена денною роботою, спала в кутку на низенькій постелі.

«Іж, Людмилу! Ади, там молоко, кулеша...» – тихим голосом сказала мати, наблизившись до столу...

Людмила піднесла ложку до рота, шматок мамалиги з молоком проковтнула без апетиту, мов глиняну грудочку, і замріяно втупила погляд кудись в далечінь... Там вона бачила себе, рівнянську дівчину, яка вперше і перша з їхнього села пішла в казковий світ, так розхвалений Федором під липою...

(Далі буде).

Ігор ЛІЩИНСЬКИЙ

ПЕРЕМОЖЦІ

(Уривок з повісті)

(Продовження з № 229)

Іван склав план ще дома. І тепер настав час його втілити.

Хлопчик поглянув вниз і побачив, як дорогою повільно піднімається автобус. «Пора», – подумав він і рушив узбіччям в напрямок руху автобуса, вдаючи безтурботність. «А чи вдасться?...» – його серце шалено колотилося в грудях, коли почув, що автобус вже зовсім близько і ось-ось проїжджатиме попри нього. Вже за якусь мить Іван зібрався, кількома стрибками догнав минаючий його автобус і вискочив на його задню сходинку.

Підгору автобус рухався помалу, хлопчик навіть мав доста часу, аби полічити всіх корів, телят і коней на кричунівському пасовищі. «Добре тут пасовисько, – думав він, – не те, що наша Рущанська Дуброва, повна купиня». Невдовзі відігнав думки про пасовиська і сконцентрувався, бо автобус наближався до вершини, і хлопчик знав, що там швидкість збільшиться, то ж йому треба бути дуже уважним, щоб не впасти. Та це була не єдина трудність. Почав падати дощ, дорога швидко розмокла, утворилось болото, яке бризкало в усі боки з-під коліс, в тому числі і на Іванкові штани й черевики. Рясні краплини, вдаряючись об поверхню калюж, утворювали бульбашки. «Ага, буде довго падати цей дощ, – згадав Іванко прикмету, яку чув від старих людей. – Не біда, що дощ, воно добре для кричунівського пасовиська, бо й так багато худоби на ньому та не стає паші. А, може, краще переночувати в однім із нижньорівнянських оборогів, он скільки тут їх видно». Автобус мчав по спуску, наближаючись до Нижньої Рівни. Далі автобус пішов повільніше, а незабаром покинув нижньорівнянські терени і зайшов у Верхню Рівну. Тут зупинився біля якогось буфету. Водій відчинив двері і повідомив посажирів, що буде коротка зупинка. Посажирі вийшли з автобуса, одні перекусити, інші просто подихати свіжим рівнянським повітрям.

Іван сів на лавку і задумався: «Досі було непогано, коби так до Леордіни доїхати, було б дуже добре».

– А ти де їдеш, хло? – відірвав його від думок якийсь хлопчисько, що сидів поруч на лавці і розглядав заляпаного болотом Іванка.

– До Рускуй, – відповів коротко.

– А що ти там робиш? – невгавав незнайомец.

– Я там жию, там у мене вся рідня.

– А чому ти тут? – ще більше пожвавішав хлопчисько.

– Де ти був, що ти туди робив? – засипав Івана

запитаннями, радіючи, що зумів його розговорити.

– Я вчуса в Українській гімназії в Сітеті. Це нова школа.

Мало хто її знає, але українці повинні знати, щоби і вони своїх дітей туди посилали, – почав розповідати Іван.

– Нелегко учитися в цій школі, коли не маєш що їсти та й де жити. А тепер я їду до Рускуй, узяти собі їсти з дому. Грошей на дорогу не маю, уже хотів іти пішком із Сітету до Рускуй, але появилася ідея підвезтися. У Кручуніві, там, де бережок, автобус іде поволі, то я і зловився до нього. І от я тут.

– Та ти наздогнав автобуса і на ходу учепився до нього? – здивовано закліпав незнайомец.

– А ти думаєш, що це нова курса? Сесе якась старе найшли, та хоснують, доки можуть, а потім вержуть десь у бердо, – відповів Іван.

– Долю берегом біжить, а горі берегом повзе, – пожартував хлопчисько. – Дивися, дивися, бо ці приготовляються рушати в дорогу, чи ти застаєшся?

– А, ні! Я їду далі, – відповів рішуче Іван, але в той момент водій сказав усім пасажирам зайти в автобус, а сам обійшов автобус, оглянув колеса і, запримітивши Івана на лавці, затримав на ньому погляд і, похитавши головою, зайшов у автобус.

Двигун загудів і автобус рушив, а Іванко так і сидів на лавці.

– Так ти не їдеш? – запитав його незнайомец.

– Ні, мабуть, впізнав мене, – зажурено відповів Іван.

– Що значить впізнав? Хто тебе впізнав? – запитав хлопчисько.

– Водій мене впізнав, боюся, що ще виб'є мене, та з тим ся зостану, – пояснив Іван. – Тепер я мушу йти додому пішком.

– Як же ти підеш? Не бачиш, яке небо чорне? Ти знаєш, яка буря буде цього вечора?

– Не журися, я таких бур багато бачив.

– Та ти пускаєшся перейти Герен? Там кілька кілометрів самого ліса. Тобі не страшно?

– Не страшно, я мушу цього вечора бути дома, хоч би що сталося, розумієш? – сміливо відповів Іван і підвівся з лавки.

Хлопці розсталися. Іван рушив у дорогу. Хоч і вдавав перед незнайомцем сміливого, насправді дуже жалів, що йому не вдалося доїхати аж до Леордіни, а тут ще й Герен переходити, аж приходилося йому плакати. «Що мені тепер діяти? Вже вечоріє, а я лиш на половині дороги. Ну нічого, не попусти, що буде, то буде», – думав собі Іван.

Спочатку ступав сміливо, а як кінчалося село,

кінчалася й Іванова відвага. Раз по раз озирався, сподіваючись побачити когось, хто б ішов у той самий напрям.

Іван прискорив кроки, але йому здавалось, що чим скоріше він ступає, тим скоріше вечоріє.

Ось і роздоріжжя. Звідси одна дорога веде до Коштіля, друга – до Петрова і Леордіни. Іван попрямував ліворуч.

Хмари густіли, вечір наближався скорими кроками. Щоб якось розважитись і відвести думки від труднощів, які його чекали попереду, Іван почав пригадувати різні цікаві випадки, один такий трапився на саму Богородицю, на храмі у Коштели.

Сім'я Ліберів готувалася відвідати Коштіль, де щороку на Богородицю святкують храм. Церква теж посилає свою процесію на храм, і підготовка починається заздалегіть. Вибираються дівчата, які уміють гарно співати, і ті, які будуть нести церковні прапори, суфлер, який займається текстами усіх пісень. Перед виступом процесія згруповується перед церквою і, коли все готово, рушає, співаючи, поки не вийде із села.

– Василю, ми вже домовилися, щоби ти повів Івана на одпуст у Коштіль тепер, коли він має вступати до гімназії, – сказала Анна Ліберка своєму чоловіку за кілька днів до храму.

Василь збирався йти на храм із Федорою, Івановою сестрою.

– Тоді підемо втрех, – погодився він.

Досі Іван не мав нагоди відвідати Коштіль, про який лише чув тоді, коли мати поверталася з одпуста і приносила йому цукерки чи інші солодощі, і ніколи не бачив, як відбувається вся церемонія. Тому в день, коли мали рушати, хлопчик не знаходив собі місця.

– Ідуть, ідуть, – загував він, вбігаючи у хату.

– Хто йде? – запитала мати.

– Та ж процесія, – відповів Іван.

– А ти звідки знаєш? – усміхнулась мати.

– А ви не чуєте як співають, ану лиш слухайте, – і заспівав: – «О Маріє мати Божа, молися за нас, і на суді не лиши нас, як прийде тот час».

– Доста, доста! – розсміялась Федора. – Буде з тебе добрий дяк.

– Я не хочу бути дяком, – нахмурився Іван.

– А чому не хочеш? Там можна фані гроші заробити, – продовжувала жартувати Федора.

– Бо дякам дають пити горівки, а я горівку не люблю, – цілком серйозно пояснив хлопчик.

– А відки ти знаєш, що дякам дають пити горівки? – не полишала його Федора.

– Та ж хіба я не вижу, що на кожне Воскресеніє і на кожне Різдво наш дяк п'яний, – відповів Іван.

– Лишим ці розмови, візьміть трайсту та йдім у дорогу, – перервав їх Василь.

Невдовзі всі трое долучилися до процесії і йшли,

співаючи з усіма аж до виходу із села. Далі стрій процесії розсипався, і кожен добрався до Коштіля по-своєму.

Прибувши у Коштіль, Іван побачив багато людей. Там були українці, румуни, маляри та інші. А ще було дуже багато дітей і те, що їх найбільше цікавило: різні солодощі, фрукти. Першим дарунком для Івана став кавалок кавуна, якого він не лише не куштував, але й не бачив ніколи, тільки на малюнку в книжці.

Десь перед обідом скінчилася церковна відправа, і всі учасники направилися до своїх домів. Місцями рідня чи друзі ще не могли розстатися і стояли купками, про щось розмовляючи. Лібери подалися у напрям Герена. Йшли боком шосейної дороги, ховаючись від спекотного сонця в тінь високих дерев. Час від часу зупинялись на відпочинок. Коли заходили в Леордіну, вже було темно. Коли минали сільську школу, на дорозі pojavився автомобіль, осліпивши їх світлом фар, примусило відступити на край дороги. Автомобіль промчав, і коли вони пообзиралися, Івана вже не було.

– Іване! Іване! – загукала Федора, але ніхто не відізвався.

– Іване! – закричав батько Василь.

Почули, яксь морконтить край дороги. Наблизились і в густій темряві ледь розгледіли, що хлопець пробує вибратись із густого і чорного намулу, в який упав, засліплений автомобілем. Витягнули бідолоху, чорного з ніг до голови.

– Ну, що робити? Дома помиємо, – сказала Федора. – Добре, що так обійшлося, то ж могла його машина вдарити.

Рушили далі, вийшли із села і повернули на стежку, яка вела до залізнодорожного моста вузкоколійки. У ті часи всі мости строго охоронялися військовими. Коли наблизилися до моста, вартовий гукнув: «Ай! Кі вон?» («Стій! Хто там?»). Спинилися. Вартовий перевірів Федору та її батька, а Івана... Забрудненого з ніг до голови хлопця вартовий не хотів ні перевіряти, ні пропускати. Як не вмовляли його Федора і батько, військовий ніяк не попускав. Врешті вирішили помити хлопця в річці. Зрозумівши, що ніхто не має ворожих намірів, вартовий пропустив їх усіх.

– А де Іван? – запитала Анна Ліберка свого чоловіка, коли той зайшов до хати.

– Надворі – коротко відповів Василь.

У той час Федора принесла двоє відер води і вилила їх на Івана, щоби не перестрашив матір у такому вигляді.

Потім ще не раз сміялись, згадуючи цей випадок.

– Та де, у мари, їдеш, хлопча, не видиш, що ся приготує? – перервала його спогади жінка, показуючи рукою на чорні хмари.

Іван підвів погляд і побачив чоловіка і жінку, які поспішали до села, несучи дрова на плечах. Не відповів нічого, лише прискорив ходу.

(Далі буде).

Віргілій РИЦЬКО

ДУНАВЕЦЬКА СІЧ

(Продовження з № 229)

Соціальні відносини у Січі додавали напруженості. Появилися протиріччя між січовиками і козацькою расою. Райя збільшилась. Вона займалась землеробством. Її питома вага зростала в господарстві. В той же час в адміністративно-політичному житті вона займала другорядне місце. Не брала участі у виборах, не мала права займати військові посади. Зростав тиск райї на січове козацтво. Ананій Коломиєць згадує, що на Покрову 1887 року стався незвичайний і небувалий випадок, коли вибирали кошового, якийсь Улас з райї вимагав, що оскільки «багато вже ставили запрожці кошових, – нехай і ми мужики поставимо!» І так тоді обрали його кума курінного Йосипа Гладкого¹³.

Треба згадати, що запорозьке козацтво виникло і розвивалося як одна із сил, що вела боротьбу з мусульманською армією. Задунайське козацтво вже не захищало українського народу, а воювало проти братів по релігії, що билися за визволення. За Федором Вовком, «на протязі всього існування Січі за Дунаєм не було такого часу, коли б ця фальш збувалась і не давала про себе відчутти, не викликала в запорожцях бажання від неї відокремитися»¹⁴.

Гладкий зв'язався з генералом С.О.Тучковим, забезпечивши собі панське становище, а козакам і втікачам – амністію і волю разом з родинами до кінця життя, він згодився перейти на бік Росії. Підготвуляючи козаків до своїх задумів, він побачив, що старе козацтво не хоче зректися підданства султанові. Тоді він став обережним. Щоб змінити думки козацтва, він пустив чутку, ніби султан, сподіваючись війни на Дунаї, хоче переселити козаків разом з райєю в Єгипет. Ця чутка збен-тежила багатьох і сприяла тому, що частина козаків прихильніше поставилась до переходу за Дунай на російську сторону. На початку 1828 року візир прислав наказ козакам готуватися до війни. Він викликав до Сілістри 13000 козаків. Коли почули козаки, що треба «бити брат на брата», багато з

Мал. Михайла ТИМОШЕНКА

них розбіглися по плавнях, щоб уникнути гріха. Гладкий рішив зрадити старих козаків і послав їх в Сілістру. Щоб заспокоїти козаків, Гладкий вирушив в Сілістру з козаками. В Сілістрі він запевнив візира, що йому треба вернутись на Січ, щоб зібрати ще по плавнях козаків, потім підняти Кіш і перевезти його на час війни в Адріанополь. Візир погодився і відпустив Гладкого на Січ. Прибувши у Верхній Дунавець, він поховки склав на байдаки церковний престол, образи, корогви, військові клейноди, військове добро і зі своїми прихильниками (200 чоловік) подався байдаками Георгіївським гирлом у Катирлез, а далі морем у Вилково. Проїжджаючи повз Катирлез і Вилково, він приєднав до себе кількома байдаками тих козаків, що завжди стояли там, хоч і не сказав навіщо бере їх. Підпливаючи до Ізмаїлу, він сказав усім козакам, куди вони пливають. Повертатись було вже неможливо. Так 500 козаків, які були з Гладким, підкорилися командуванню Ізмаїла.

У той час в Ізмаїлі перебував цар Микола. 20 травня 1828 року Йосип Гладкий із козаками став перед царем і вручив йому військові клейноди й грамоти турецького султана. Він просив государя простити і прийняти на службу його і всіх козаків, що прийшли з ним. Імператор прийняв ласкаво козаків і сказав: «Бог вас простить, батьківщина прощає і я прощаю».

Пізніше Йосип Гладкий зі своїми козаками брав участь у війні з турками і навіть отримав звання генерала. Потім він звернувся до царя, щоб із задунайських козаків було засноване окреме козацьке військо, так він зможе зібрати багато козаків з турецької сторони.

Цар Микола задовільнив його бажання і призначив задунайцям землю біля Азовського моря, назвавши їх Азовським козачим військом. Гладкого назначив наказним отаманом. Але Гладкому не вдалося збільшити чисельність козаків, навпаки, побачивши зміну узвичаєних козацьких порядків, один за одним козаки тікали знову за Дунай.

Після звістки про зраду Гладкого, розпач

охопив увесь український люд Добруджі. В плавнях полювали на українців, як на дичину, вбивали поодиночі. За розповідями козаків, тоді загинуло коло 1000 душ. Коли турецьке військо наблизилося до Задунайської Січі, там знайшли тільки старих дідів: колишнього отамана діда Рогозяного, Келеповського, Якова Люльку, Федора Дурного та Тимоша Мамалигу. Вони не покинули останнього гнізда козацької волі й загинули від турецьких ятаганів. Турки підпалили церкву й інші січові споруди. З Січі залишились руїни. В Сілістрі візир відібрав від козаків зброю і відіслав їх в Адріанополь. Так була скасована Задунайська Січ.

Після зруйнування Задунайської Січі українським центром стали Нижній Дунавець і Тульча. З середини 30-х років XIX століття українське населення в Добруджі збільшується за рахунок втечі селян з Бессарабії і козаків Дунайського і Азовського козацьких військ. Збільшення українського населення в цьому краю тривало до реформи 1861 року.

Треба відмітити, що в 1990 році побували у нас, в Добруджі, дослідники Державного історико-культурного заповідника острова Хортиця із Запоріжжя. Важливим напрямом пошуків експедиції були спроби визначення меж січових українців у Верхньому Дунавці. На жаль, від валів, що оточували Січ і які ще бачив свого часу Федір Вовк, нічого не збереглося. Не залишилось і слідів від куренів та скарбниці, оскільки вся територія розділена городами селян. Сітка вулиць наклалась так, що відшукати Січ стало неможливо. Єдиним орієнтиром залишився високий берег, позначений на плані Кондратовича (Вовка), оскільки й сам канал Дунавець перестав існувати у своєму колишньому руслі. Перекопаний у 1982-1984 роках, він був прокладений в іншому місці. Розшукуючи і розпитуючи старих людей у Верхньому Дунавці, експедиція встановила місце фундамента колишньої січової церкви Покрови (характерно, що нова існуюча церква в селі теж має празник храму на Покрову) зруйнованої в 30-40 роки XIX-го століття, і шинку, який у 30-і роки належав єврейському шинкареві Василю Ізмаїлеску та був

завалений по Другій світовій війні.

Експедиція отримала дозвіл від управління культури та префектури повіту Тульча для встановлення у селі Верхньому Дунавці пам'ятного знаку про існування тут Січі. У підніжжя встановленого знаку була закладена земля з острова Хортиця та могили кошового Івана Сірка, його освятив священник дунавецької церкви Покрови Константин Дінеску, відправили панахиду по козаках румунською мовою та відспівали «Вічна пам'ять» румунською та українською мовами. Отже, до незримих слідів перебування запорожців за Дунаєм додався пам'ятний знак із написом українською і румунською мовами:

1775 – 1828

**Задунайська Січ
Місце перебування
запорозьких козаків**

Цей знак, будучи з металу, уже поржавів.

Союз українців Добруджі в 1995 році виступив з ініціативою поставити на тому ж місці гранітний обеліск. Це здійснилося 6 травня 1997 року, в день Святого Юрія. У Верхньому Дунавці був відкритий і освячений пам'ятник (гранітний обеліск) Задунайській Січі. Божа служба відправлялася українською і румунською мовами. Службу відправили український генеральний вікарій о. Іван Піцура з Мараморщини

і український протопоп о. Василь Албійчук з Лугожу, протоієрей Д. Андоне з Тульчі і о. Пахомій з Мурігіолу.

Понад два століття тому на ці благословенні Господом добруджанські землі прибули запорізькі козаки і заснували Січ.

Українці Добруджі вшановують цим монументом пам'ять славних запорізьких козаків з України, які наприкінці XVIII сторіччя поселились у гирлі Дунаю та заснували в 1813 році у Верхньому Дунавці Задунайську Січ. Цей пам'ятник споруджений з ініціативи крайової організації СУР-у в Добруджі та при підтримці центрального проводу Союзу українців Румунії.

Література:

13 Кондратович Ф., *Задунайская Сечь*, 1883, № 4, с. 737
14 Кондратович Ф., *Задунайская Сечь*, Киевская старина, 1883, № 2, с. 279.

Лариса-Міхаєла ТРАЙСТА

НЕБИЛИЦІ З ДІДУСЕВОЇ СКАРБНИЦІ ЛІСОРУБСЬКІ ПРИГОДИ

ГУБАШ

Одного разу, повертаючись з поля додому, дідусь знайшов на дорозі сокиру. Обзирає її та вертів нею на всі боки цілий день, а ввечері каже до вуйка Добруки:

– Дивися, Іва, яка сокира. А й што за сокира, ба хто їй загубив? Сокира руцанська, із звудзя, лиш у Рускуй такі сокири чинят, бо таких ковачу, як руцани, не є на всій Марамориш. Аж бис чув, хто загубив, прижени го до мене.

– Аж хтос са найде – добре, аж ні – ваше щастя, – посміхнувся вуйко.

– Ге, та яке там щастя, – махнув рукою дідусь. – Казав Премудрий Соломон: «Аж найдеш – не радуйся, аж загубиш – не сумуй», а ти тямив старого Губаша із Великого Бичкова?

– Як абих не тямив, ходив єм на сіянки, ун був кірон¹, добре платив.

– Ге, такого кірона май рар². Но, та старий Губаш, коли був молодим, був дуже заможним чоловіком, кіронив, мав по дванадцять пар коню, ходили жиди за ним і куди кожний го розтігали, аби їм вів людей на роботу у ліс.

А одного разу у Требушаньох звалив сокиров старого дуба, а дуб, як падав, порунтав каміння. Дивитса Губаш, а ото штос блищит на сонци, придивитса май добре, а ото золоті гроші, цілий котелок червонцю. Хто знає, хто їх там закопав, може, опришки, може, злодії, а, може, і якийсь боєр...

Приніс котелок у бараку, де спали бутинароші, та їм каже: таке і таке єм гостив. Дав і їм кождому червонців, навчів їх, аби сей держали язик за зубами, бо за таке діло годні їх жандарі тігати, пугнав одного за горівков, другого, аби зарізавав барана, третього за вином, а увечері всі гостяться веселі: ідять, п'ють, співають, флуєркають, лиш тільки Губаш сидить супираний³. Пити п'є, але ні не їст, ні не веселитса.

«Ба што варе такий супираний наш кірон?», – чудуютса люде, аж придивляютьса, а Губаш реве. Так реве, што аж сіпає ним, а з очей слизи, як буб котятса.

«Зашто ревеш?» – звідуют го, та зачинают

розговорювати: «Не реви, бо такого чоловіка, як ти, рідко найдеш, маєш добрий заробок, коні, газдуство велике, а тепер ще й золотих єс найшов...»

«А й, за тото й реву, што ади я маю доста кождого, грошей у банці маю, што сей загадую, ото сей куплю, а дивися на тото ще й котелок із золотими єм найшов. Не муг хтос другий найти, якийсь бідняк, аби са задопомуг... Правду кажут, што пес на май високу купину керинит, аби май висока. Не є правди на світі, ой не є, а мені вже нашто бути май богачем, нашто, люде добрі, нашто? – ревав Губаш.

Аж не минув ні тиждень, згоріла хижа у Губаша. На другий тиждень уд якоїс пошести здохли всі коні, а до того ще й банкер пропав зовсім із грушми. Із тяготи жона му розбетеглася, земню продав, покелтував усе, што мав, на дохтори, але геледити не геледила, умерла. Перша жона, бо стара Марія Губашиха, вже другов жонов му була.

Оставса Губаш без лея, бідний, як церковна миша, з тяготи са розбетег, робити не годен. Продав останню дарабку земні, купив собі револьвер, дав грошей і на церков, аби му Бог простив гріхи, бо мав план застрілитиса, а решту поклав у жеб, аби мали люде зашто го погребсти. Але перед того пушов у Солотвину у баню скупатиса. Як купавса, як не купавса, бо му цигани украли одєжу зовсім із грушми та з револьвером. Оставса Губаш голий, як го мама родила.

Хтос указав жандарям, тоти шукают цигану, а Губаш смієса, што пукає, бо каже: «Вже май темним ковдушом, як єм тепер, не годен єм бути, бо не маю нічо...».

Так іскапав Губаш, што не застріливса, а удтак помали, помали задопомугса, оженивса, мав дітей, жив помірно, багачем не хотів бути, чім мав май много грошей, давав бідним.

Так чинив Губаш, коли найшов – сумовав, а коли утратив – радувавса. Розумний чоловік був.

¹ Кірон – наставник.

² Рар – (рум.) рідко.

³ Супираний (рум.) – сумний.

Лариса ЯКОБЧУК БЕВКА

ОПРИШОК ПАВЛИК

(Легенда)

Пригадували старенькі із Полян, що сес трафунок ставса у Сигеті давно, давно, коли пан Добош бував і на Мараморощині.

Добошева банда прийшла до Сигета на ярмарок. Грандіозний ярмарок в Сигеті. Хлопці, переодягнені на купців, прийшли до вариша... Але воно не лишень на визнавки, що діється в околиці, та про всяку всячину... Хлопці прийшли на ярмарок обознати, як стоять коні. Побіля визнавки хлопці бажали купити коней, проміняти своїх втомлених коней на свіжих, молодих буянів. А на торговиці в Сигеті – табуни коней, зі всіх околиць, із Мараморощини, із Верховини та Чорної Гори, із Закарпаття, із Угрії. Було звідки вибирати та купувати.

З-поміж хлопців один, Павлик, залишився позаду, «хвостиком» зазирати та забезпечувати або повідомляти хлопців про безпеку. По дорозі він зупинив одну дівку та попросив її, аби му позичила жіночу лудину – плати, сукман, хустку... Переодягнений на дівку-волошку, приліпився позаду до хлопців, сокотити банду проти біди.

До решти хлопці вишукали ровту коней в одному кутку торговиці. Приглянулися... Красні та прекрасні коні! А із ними продавці, панські слуги із Ужгорода. Добрі коні, такі, яких снили та бажали опришки. Прийшли, торгували... Запросили продавців, аби їм дали коней на спробу. Погодилися... Залишивши свої коні пов'язані біля паркана. Сіли хлопці на коней, та давай вгору Сигетом до Ваду Ізей, пропали та полетіли, як Ілій небесами. Пропали та більше не верталися. Збентежені панські слуги-продавці пронюхали в чім справа. Закричали та зголосили жандармів-гайдуків. Кого ловити, кого шукати? Шукай та лови вітра в полі! Пропали хлопці, як дим із люльки. Один тільки Павлик – дівка-волошка – зістався хвостиком, замести

патарнацію. Варвара слідила за Павликом. Переполохана і вона, закричала на жандармів:

– Ади, пане! Ади, тота волошка! То ні є волошка! Тото є один із банди. Перебрався на волошку, на дівку. Ади, вид мене узав одіву...

Зловили волошку-Павлика. Зловили та повезли в тюрму.

Про випадок довідався і пан Довбуш.

Довбуш мав одного побратима із судіїв Сигета. Одного джурата. Прислав джуратові знак, щоби той сокотив Павлика проти біди! Аби зволив Павлика із тюрми!

Але сигетська інстанція засудила Павлика на страту, на смерть шибеницею. Але тоді

був такий ордунок, закон, що рішення про кару на смерть потрібно було підписати і цісарською канцелярією із Відня та Будапешта. До решти прийшов лист – вирок із цісарських канцелярій. На пергаменті чорним по білому було написано таке:

«Повісити не вольно простити!»

Того листа запросив та побачив, прочитав і джурат, тайний побратим Олексі

Довбуша. Що вчинив джурат, як вчинив? Бо розумен був тот джурат. За хвильку перекутив лист так, що зміст того пергаменту голосив зовсім інше. Після «не волно» поставив джурат кому. А текст отримав іншу вістку, порунч, тобто приказ:

«Повісити не волно, простити!»

За тим указом випустили Павлика на вільність.

Прийшов Довбуш до Сигета, до пана джурата віддячитись. Подарував джуратові таршук золотих гусавів, а коли потис Довбуш джуратові руку по-гуцульськи, пан джурат заревав не своїм голосом, як Марко в терню:

– Побратимку Добоше, а чом хочеш мене убити?

Дитячі сторінки

Василь СИМОНЕНКО

Подорож у країну Навпаки

Лесик, Толя й два Володі
Сумували на колоді.
Лесик скаржився: «Хлоп'ята,
Страх як тяжко жить мені –
Слухай маму, слухай тата,
Умивайся день при дні.
Ох, і тяжко жить мені!»
Толя теж сидить, бідує,
Вилива жалі свої:
«Дуже Тоня вередує,
Розважай весь час її...»
А Володя скиглить: «Тато
Змусив квіти поливати...»
І зітхає вся четвірка:
«Як нам тяжко! Як нам гірко!»

Раптом трісь – і перед ними
Бородань малий з'явивсь,
Хитруватими очима
На четвірку він дививсь.
І сказав до них суворо
Цей химерний чоловік:
«Я почув про ваше горе
Й через доли, через гори
Свою бороду волік –
Поспішав мерщій сюди
Виручати вас з біди.

Недалеко звідсіля
Є чудна одна земля –
Там ні дня нема, ні ночі,
Кожен робить там, що схоче...»
Тут всі четверо до нього:
«Поможіть нам, допоможіть!
Як пройти в оту країну,
Розкажіть нам, розкажіть!»
«Поможу я вам охоче, –
Каже власник борода, –
Ви на мить заплющіть очі –
Я відправлю всіх туди».
Тільки так усі зробили,
Всіх як вітром підхопило,
Закрутило, завертіло,
Заревло, загуло
Й над степами, над лісами
Аж під небом понесло!
Як розплющили всі очі,
Закричали: «Тру-лю-лю!
Я роблю тепер, що схочу,
Що захочу, те й роблю!
Ми потрапили-таки
У країну Навпаки!»
Ну, а цей чудесний край
Для малечі просто рай:
Там в річках тече чорнило,
Там ніхто й не чув про мило!
Всі замурзані по вуха,
Галасують всі щодуху,
Оком чують, вухом бачать,
Догори ногами скачуть.
Сажотруси хати білять,
Землеміри небо ділять,
Косарі дерева косять,
Язиками дрова носять.
Взявши торби, малюки
Ходять в небо по зіркі.
Наберуть їх повні жмені,
Ще й напхають у кишені
І додолу з неба – скік! –
Хто на скирту, хто на тік.
Лесик, Толя, два Володі,
Як малі телята в шкоді,

Цілий день брикали, грались,
Реготали і качались,
То з якимись хлопчачками
Воювали галушками,
То в густих чагарниках
Танцювали на руках.
І кричали: «Тру-лю-лю!
Що захочу, те й роблю!»
Потім, стомлені й щасливі,
Спали, висячи на сливі.
Одіспавшись, ласуни
Рвали з дуба кавуни
І з кущів серед левад
Смакували шоколад.
Якось їх біля млина
Стріла гвардія чудна –
Ці вояки в штанях синіх
Верхи їхали на свинях.
«Хто такі? – спитав похмуро
Найстрашніший мацапура.
– Це перевертні, не діти!
Гей, хапайте їх, в'яжіте!»
І вояки той наказ
Так і виконали враз
Та й погнали неборак
До палацу Невмивак.
Ждав їх в будці для собаки
Цар Великий Невмивака –
Він найстаршим тут вважався,
Бо сто років не вмивався.
Як побачив цар малих,
Закричав, завив на них:
«Що це в біса за прояви?
В них праворуч руки праві?!
Чом вони очима бачать?
Що це, слуги мої, значить?
Треба їх обмити чорнилом,
Бо від них одгонить милом.
Потім всім їм для науки
Треба викрутити руки,
Ще й відтягти треба вуха
Та навчить очима слухать.
Лиш тоді ці диваки
Зможуть жити в Навпаки.

Дитячі сторінки

А тепер цих недотеп
Замуруйте в темний склеп!»
Так, зіпершись на ломаку,
Гаркнув грізний Невмивака,
І дітей всіх чотирьох
Слуги кинули у льох.
У льоху в холодній тиші
Шаруділи сонні миші,
Од стіни та до стіни
Сновигали таргани
І, забившись в кутки,
Пряли пряжу павуки.
Пронизав усіх хлоп'ят
Страх нечуваний до п'ят,
Тож всі четверо щосили
У тюрмі заголосили.
І від тих солоних сліз
Льох увесь по швах поліз:
Спершу стіни тануть стали,
Потім двері з цукру впали.
І щаслива дівора
З криком радісним «ура!»
Задала стрімкого дьору
Од царя страшного з двору.
А вояки в штанях синіх
Мчали назирці на свинях
І кричали, й докоряли,
Й помідорами стріляли.
Ось-ось-ось були б спіймали,
Але свині раптом стали
Й повернули до лози
Смакувати гарбузи.
Як вояки не галділи,
Свині й слухать не хотіли –
Тільки рохкали й хрумтіли,
Гарбузи все їли, їли.
А наївшись, як одна,
Всі чкурнули до багна.
Тож вояки всі чимдуж
Мчали слідом до калюж
Та благали: «Любі паці,
Вже пора ставать до праці!»
Свині добре все це чули,
Та й бровою не моргнули
І пролежали в багні
Дві секунди ще й два дні.
А тим часом наші діти
Мчали, мов несамовиті,
Через поле й сінокіс
Та й потрапили у ліс.
Тут, у лісі, на поляні,

Квіти бавились рум'яні –
Грали в гилки, в коперка,
Танцювали гопака.
Як побачили малих,
Прудко кинулись до них,
Застрибали, заскакали,
У листочки заплескали:
«Йдіть до нас! До нас у коло –
Потанцюєм, як ніколи!»
Квіти діток гратись кличуть,
А вони стоять кигичуть:
«Там вояки в штанях синіх
Доганяють нас на свинях.
Хочуть ці лукаві круки
Повикручувать нам руки.
Ой! Ой! Ой! Де наші мами,
Що без них тут буде з нами?»
Квіти з жаху стали сині:
«Нас також потопчуть свині!..»
Тут до них підскочив дід
Кущовик Червоний Глід:
«Не сумуйте, не кричіте,
Я поляну оточу,
І свиней топтати квіти
Відучу!»
Глід, Шипшина й Терен дикий
Вмить без галасу і крику
Всю поляну оточили,
Нашорошили голки
Й заганяли їх щосили
Свиням в ноги і боки.
І воякам шматували
Пишний одяг і тіла –

Впало ранених чимало,
Кров з них ріками текла.
Вже вояки, як не брались,
Тільки геть пообдирались –
В колючках, усі в крові
Повтікали ледь живі.
Розізлився Невмивака,
Що зірвалася атака,
І звелів поставити, клятий,
Круг поляни вартових,
Щоб зухвальців упіймати –
Хай чи мертвих, чи живих!
Він сказав: «Дітей схопіть
І в чорнилі утопіть!»
І вояки в штанях синіх
Сновигали скрізь на свинях,
Доглядали, щоб малечі
Не було шляхів до втечі
Ну, а діти, бідні діти,
Стали худнути, марніти,
Стала їх бороти втома,
Закортіло всім додому.
І зітхала вся четвірка:
«Як нам тяжко! Як нам гірко!»
Раптом трісь – і перед ними
Бородань малий з'явивсь.
Хитруватими очима
На четвірку він дививсь.
«Хто із вас додому хоче, –
Каже власник борода, –
Хай лишень заплющіть очі –
Віднесу його туди...»
Тільки всі отак зробили,
Всіх як вітром підхопило,
Закрутило, завертіло,
Заревло і загуло
Й над степами,
Над ярами
Попід небом понесло!
Як розплющили всі очі,
Гульк – уже в своїм дворі!
Їх стрічають, обнімають
І бабусі, й матері,
І кричать мандрівники:
– Нас тепер ніяким дивом –
Навіть бубликом красивим! –
Не заманите ввіки
У країну Навпаки!»

Ілюстрації Степана Трайсти,
10 років, с. Верхня Рівна

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Михайло Гафія ТРАЙСТА

ПОЛКОВНИК КОЗЕЛ

(Рекрутські спогади)

«Закувала зозулечка,
Йдуть солдати шором,
Голі, босі без пілочки
З руками в кишенях...»

З верхньорівнянської
жартівливої співанки

Такого солдата, як Шоні Фроні з Свинного Потока «ні було, ні буде», як кажуть в народі. Вчать його капрала, навчають і по-доброму, і по-лихому, муштрують, урлап¹ обіцяють, а Фроні все: «Нем тудом»² та «нем тудом».

Карались та мучились з ним і врешті-решт махнули рукою: Бог з ним, хай служить, як служить. Більше не муштрували його, лиш заставляли працювати. Вкажуть йому пальцем на віник, а Шоні вже й замітає подвір'я, вкажуть на сапу, а Шоні вже сапає городець, до кінця всі полюбили Шонія, не так через його чемність та працювитість, як через його ламану румунську мову.

Бувало захивають йому пілочку, а він бідолаха ходить сумний, ледь не плаче і всім скаржитья:

– Йой, Іштеном! Не знаю, де пропав муй шапка. Одного разу поставили його днювальним, а він собі присів у кутику і почав «Озо сейп». Вийшов сержант і до нього:

– Тихо, Шоні, не шуми, бо тя доб'ю!

Замовк Шоні, сумує, аж тут з'являється полковник в доброму настрої, йде й посвистує, а Шоні до нього:

– Тихо, не шуми! Бо вона уб'є тебе, – показав пальцем на двері.

Почали вчити Шонія розпізнавати офіцерські чини та запам'ятовувати імена офіцерів-командирів. Запам'ятав він ім'я старшого лейтенанта, запам'ятав ім'я капітана, навіть і майора, а ім'я полковника ніяк не може запам'ятати.

– Полковник Раду Козел, – вчать його.

– Ко-зел, Ко-зел, що тут такого важкого? – сердився на нього сержант.

– Козел, по-російськи це цап, цап, Шоні, згадай про цапа і тобі прийде в голову ім'я полковника, – намагався допомогти йому Іван Руснак з Верхнянки, який служив разом з ним. І допоміг, бо десь другого чи третього дня побачив Шонія полковник Козел і посилає його за капітаном Пінтею, щоб той негайно прийшов до нього.

Прибіг Шоні задиханий до кабінету капітана і докладає:

– Товаришу копітан, полковник біжи скоро!..

– Що!?! – випулив на нього очі капітан.

– Вона кличе вас.

– Хто?

– Вона, полковник.

– Полковник? Котрий полковник?

– Та полковник, що пирчить кози по-російськи... – вигукнув Шоні, радий що пригадав собі ім'я полковника.

¹ Урлап – відпустка.

² Нем тудом – (угор.) Не знаю.

СМІЙТЕСЬ НА ЗДОРОВ'Я!

Іван МЕЛЬНИК

ЗУСТРІЧАЛИ ДІТИ МАТИР

Пише листа до Одеси
Своїм дітям мати:
– Іду, дітки, до вас в місто
Віка доживати.
Я продала всю худобу,
Город і хатину,
Грошенята, як годиться,
Склала у торбину.
Як приїду – порадимось,
Як нам жити далі,
Отож, прошу, зустрічайте
Мене на вокзалі.
Одержавши таку звістку,
Дітки враз ожили
І раненько до вокзалу
Усі прикотили.
Старший син багато років
Прожива в Одесі,
Отож виїхав на зустріч
Він на «Мерседесі».
І молодший вже давненько
В місті прописався –
«Жигулем» біля вокзалу
Теж припаркувався.
Ну і дочка з чоловіком
На зустріч подались
Й до вокзалу помаленьку
Трамваєм добрались.
Стоять усі на пероні,
Потяга чекають,
А брати поміж собою
Жваво розмовляють.
– Мама буде жити
в мене, –
Старший братик каже, –
В мене дім – кімнат
аж вісім,
Де схоче – там ляже.
– Ні, я маму, –
каже менший, –

Заберу до себе,
В мене хата – два поверхи,
Ще краща, як в тебе.
Тільки дочка з чоловіком
Мовчки вдвох стояли,
Все на рейки дивилися –
Потяга чекали.
Ось і потяг підійшов,
Вийшла з нього мати,
Всі кинулись, як годиться,
Її зустрічати.
Стали неньку обнімати,
В щоки цілувати,
Та одразу помітили –
Чогось сумна мати.
– Чому, мамо,
засмучені? –
Почали питати. –
Чи не раді, що вас діти
Вийшли зустрічати?
– Ой, діточки мої любі,
Якби ж то ви знали!
У поїзді в мене гроші
Геть з торбою вкрали.
У синів (помітно зразу)
Обличчя скривились,
Туди-сюди на пероні
Враз заметушилися.
Старший каже:
– Вибачайте,
Я вас полишаю,
Бо сьогодні на роботу
Дуже поспішаю.
Син молодший теж
крутнувся,
Пішов до машини,
– В мене, – каже, –
побачення
Через півгодини.
– Ой, синочки дорогенькі, –

Промовила мати, –
Куди ж мені тепер іти,
До чиєї хати?
Підійшов до неї зять,
Взяв за руку маму:
– Доведеться вам, матусю,
Жити разом з нами.
В нас квартирка –
дві кімнати,
Діток двійко маєм,
То вже якось вам куточок
В себе обладнаєм.
– Бачу, синки,
– мовить мати, –
Дітки ви «хороші»,
Та стрічали не мене ви,
А ті клятві гроші.
Вони в мене цілісінькі,
Я їх приховала...
Вибачайте, що неправди
Трохи вам сказала.
Хотіла я поміж вами
Гроші розділити,
Та віддам їх доньці з зятем,
Бо в них буду жити. –

*«Трави в'януть під млосною спекою,
Крутить вихор серпневий пил,
Осокори за даллю далекою —
Підпирають в степену небосхил...»*

Василь СИМОНЕНКО